

Dásseárvoláhka

2005

DÁSSEÁRVOOSSODAT JA DÁSSEÁRVOÁITTARDEADDJI
SOSIÁLA- JA DEARVVASVUOHTAMINISTERIJA
HELSSET 2005

Dásseárvoláhka
2005

DÁSSEÁRVOOSSODAT JA DÁSSEÁRVOÁITTARDEADDJI
SOSIÁLA- JA DEARVVASVUOHTAMINISTERIJA

Helsset 2005

ISSN 1236-9993
ISBN 978-952-00-2302-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2303-4 (PDF)

Universitehtaprentehat
Helsset 2005

Sisdoallu

DÁSSEÁRVOLÁHKA OANEHAČČAT	3
MANIN DÁSSEÁRVOLÁHKA DÁRBBAŠUVVO	3
Dásseárvvu ollašuvvan lea oktasaš ovdu	3
Dásseárvvoláhka lea ođasmahtton	4
Maid láhka gáibida virgeoapmahaččain	4
Dihtomearit ja ovttárvosaš ovddastusa prinsihppa	5
Dásseárvvu ovddideapmi oahpahusas	6
Dásseárvvu ovddideapmi bargosajis	6
Bargosaji dásseárvoplána	7
Dásseárvoplána oahppolágádusas	9
VEALAHEAPMI, MII VUOĐDUDUVVÁ SOHKABEALLÁI, LEA GILDOJUVVON	9
Njulges ja eahpenjulges vealaheapmi	9
Seksuálalaš headušteapmi ja headušteapmi sohkabeali vuodul	10
Mii ii leat headušteapmi	10
VEALAHEAPMI BARGOEALLIMIS, OAHPPOLÁGÁDUSAIN JA INTREASSAORGANISAŠUVNNAIN, LEA GILDOJUVVON	11
Bargoeallin	11
Bargoeallima vealahangildosat	11
Vealaheapmi áhpehisvuoda vuodul	11
Vealaheapmi bargoohcciid válljemiin	11
Vealaheapmi bálkáheamis ja bargogaskavuoda eará eavttuin	12
Vealaheapmi barggu ordnemis	12
Vealaheapmi eretcealkimiin ja luopmudahttimiin	13
Bargoaddi vuostedoaimmat leat vealaheapmi	13
Headušteapmi bargosajiin	13
Bargoaddi čilgehus bargái	14
Bargi ovddasteaddji vuoigatvuodas oažžut bálkádieduid muhtin dáhpáhusain	14
Oahppolágádusat	
Vealaheapmi oahppolágádusain	14
Oahppolágádusa čilgehus studentii	15
Intreassaorganisašuvnnat	15
Vealaheapmi intreassaorganisašuvnnain	15
Vealaheaddji almmuheapmi lea gildojuvvon	15
Buhtadus vealaheamis	16

DÁSSEÁRVOLÁGA BEARRÁIGEAHČČAN	16
Dásseárvoáittardeaddji barggut	17
Dásseárvoáittardeaddji doaimmahaga oktavuohtadieđut	17
Dásseárvolávdegotti barggut	17
Dásseárvolávdegotti oktavuohtadieđut	18
Vealahangildosat eará láhkaásaheamis	18
MILDOSAT	
Láhka nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvus	19
Dásseárvodirektiivvat, mat čatnet Suoma Eurohpa uniovna lahttun	30

Dásseárvoláhka oanehaččat

Dásseárvolága dárkkuhussan lea

- eastit sohkaheali vuodul dáhpáhuvván njulges ja eahpenjulges vealaheami
- ovddidit nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvu ja
- buoridit nissoniid sajádaga arenomážit bargoeallimis.

Láhka ii guoskka

- kirku ja eará oskkoldatovttastumiid oskkueallimii gullelaš doaimmaid
- lága vuodul ii sáhte darvánit bearraša siskkáldas áššiide iige olbmuid priváhtaeallimii.

Lága virggálaš namma lea Láhka nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvus.

Manin dásseárvoláhka dárbbášuvvo

Nissoniid ja albmáid vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát leat lágaid mielde dábálaččat seammalárganat. Nissoniid ja albmáid sajádat lea goittotge praktihkas sierra eallindiliin earalágan. Erohus vuhtto eandalitge bargoeallimis: nissoniin lea dábálaččat fuonit bálkka, sii leat ámmátlaččat heajut sajádagas ja sin vejolašvuodát ovdánit barggus leat fuonibut. Dát erohusat leat bisson oalle seammaláganin, vaikke servodat lea muđui nuppástuvvan mañimuš logijagiid áigge olu.

Bargomárkanat leat juohkásan albmáid ja nissoniid ámmátsurggiide. Dušše 15 proseantta suomelaččain bargá surggiin, mainna leat sullii seamma veardde nissonat ja albmát.

Nissoniid barggusjohtin lea Suomas measta seamma dábálaš go albmáid. J. 2003 gulle bargoahkásaš (15-64-jahkásaš) nissoniin sullii 72 proseantta ja albmáin sullii 76 proseantta bargofápmui.

Fuolakeahhtá dásseárvolágas, EU-láhkaásaheamis ja riikkaidgaskasaš soahpamušain seamma bálkka seammá dahje seammaárvosaš barggus ii leat ollašuvvan. Buot bálkkaoažžuin nissoniid ja albmáid bálkkaerohus lea ain sullii 18 proseantta albmáid buorin. Bargomárkaniid juohkáseapmi sohkaheali vuodul, bargohárjánupmi dahje skuvlejupmi ii okto čilge bálkkaerohusaid - bálkkaerohusat bohtet nappo maiddá sohkahealis.

Dásseárvvu ollašuvvan lea oktasaš ovdu

Dásseárvolága dárkkuhussan lea, ahte nissoniid ja albmáid dásseárvu ollašuvvašii praktihkas. Dásseárvvu duohtandahkan lea olles servodaga ovddu mielde. Go nissonat ja albmát sáhttet oassálastit ovttaveardásaččat servodaga sierranas bargguide, álbmoga vuoigálaš resurssat bohtet beaktillabbot atnui buohkaid buorin ja sierra olbmuid dárbbut buoremusat vuhtii váldojuvvot.

Servodaga vuoiggalašvuolta gáibida, ahte dásseárvu ollašuvvá ja sohkaheali vuodul dáhpáhuvván vealaheapmi estojuvvo buot servodateallima surggiin ja ahte vealaheavvon olbmui dáhkiduvvo beaktilis riektesuodji. Dásseárvolágain figgojuvvo arenomážit dasa, ahte buoriduvvo nissoniid sajádat bargoeallimis.

Dásseárvoláhka lea muddehanviidodaga dáfus oppalaš – sohkaheali vuodul dáhpáhuvván vealaheapmi lea dan mielde gildojuvvon buot servodaga doaimmain ja

buot eallinsurggiin, mat eai namalassii leat guđđojuvvon lága muddehanviidodaga olggobeallái.

Eurohpá uniovnna lahttun Suoma čatnet EU vuodđudansoahpamušat, dásseárvodirektiivvat ja ovtastumi riektevuogádat.

Dásseárvoláhka lea ođasmahtton

Dásseárvoláhka bođii Suomas fápmui 1.1.1987 (609/86). Láhki leat das maŋŋá dahkon muhtin nuppástusat, dehalepmosat jagiin 1992 (624/92), 1995 (206/95) ja 2005 (232/2005). J. 1992 lágas čielggasmahttojedje eahpenjulges vealaheami ja maiddái áhpehisvuhtii ja vanhenvuhtii vuodđudeaddji vealaheami gildosat. J. 1995 láhkii lasihuvvui dihtomearrenjuolggadus ja maiddái dásseárvoplána guoskevaš geatnegasvuohhta. Jagi 2005 dásseárvolága nuppástusa váldoulbmilin ledje EU direktiivvaid ollašuhttin suomelaš láhkaásaheamis, dásseárvoplánema beavttálmahttin ja dan bohtosiid lasiheapmi ja maiddái seammabáلكávuoda ovddideapmi.

Maid láhka gáibida virgeoapmahaččain

Dásseárvvu ovddideapmi lea virgeoapmahačča virgegeatnegasvuohhta. Geatnegasvuohhta guoská buot virgeoapmahaččaid, nu stáhta go gielddaidge bálvalusas doaibmiid. Dásseárvvu ovddidangeatnegasvuohhta guoská buot doaibmasurggiid, seammaláhkai ovdamearkan diehtjohtolaga ja servodatplánema surggiid go sosiála-, dearvasvuohhta- ja oahpahusdoaimma dahje lága gohcima.

Dásseárvvu ovddideapmi, mii lea virgeoapmahačča vásttus, galgá leat ulbmildiđolaš ja plánavuloš. Hálddahusa galgá ovddidit nu, ahte dásseárvvu vuhtii váldima várás ráhkaduvvojit ja stáđasmahttojit dárbbalaš meannudanvuogit ja geavadat. Dát gohčoduvvo dásseárvvu ovddideami lávdamin. Lávdama vehkiin figgojuvvo dasa, ahte nissoniid ja albmáid dilít ja intreassat váldojit vuoiggalaččat vuhtii. Dása figgojuvvo maiddái dainna, ahte stáhta ja gielddaid virgeoapmahaččaid doaimma váikkuhusat servodateallima sierra surggiin árvvoštallojit sierra nissoniid ja albmáid dáfus. Ráđdehusa dásseárvoprográmma jagiide 2004-2007 geatnegahtta ministerijaid ja daid vuollásaš hálddahusa ollašuhttit dásseárvvu ovddideami lávdadeami. Dat nugo gielddat ja gielddaid ovttasdoaibmaorgánat sáhttet ráhkadit ja ollašuhttit maiddái ng. doaibmavudot dásseárvoplánaid lága gáibidan bargoveahkapolitihkalaš dásseárvoplánaid lassin.

Dásseárvvu ovddideami lávdadeapmi mearkkaša dan, ahte dásseárvvu ovddidanfiggamuš váldojuvvo vuhtii ovdamearkan áššiid válmmaštallamis, ollašuhttimis, čuovvumis ja árvvoštallamis, láhkaválmmaštallamis, bohtosiid juksamis ja bušehtain. Stáhta ja gielddaid virgeoapmahaččat galggašedje ovddidit ja váldit atnui dásseárvvu ovddideapmái heivvolaš bargoneavvuid, mat leat ovdamearkan sohkaalleváikkuhusaid árvvoštallan, dásseárvvu dili govvideaddji mihttárat dahje gullamat. Virgeoapmahaččat galget maiddái smiehttat, mo dásseárvvu ovddideapmi ja čuovvun ordnejuvvo iešguđege doaibmaorgánas.

Jagi 2005 láhkaodastusas dásseárvvu ovddideapmi olahuvvui bálvalusaid oažžumii ja fálaldahkii. Bálvalusaid fálaldagain dárkkuhuvvojit virgeoapmahačča ja priváhtasuorggi fállan bálvalusat, maid stáhta dahje gieldda virgeoapmahaš fállá almmolaš bálvalussan nugo ovdamearkan sosiála-, skuvlen-, kultur-, bargofápmo-, johtolat- ja asttuáigge bálvalusaid. Njuolggadus guoská nu lágas ásahuvvon go vihkkhallanvuloš bálvalusa fálaldaga. Bálvalusaid fálaldagas galgá váldit bealeheamet vuhtii nu nissoniid go albmáid dárbbuid, árvvusatnimiid ja beroštumiid.

Dihomearit ja ovttáárvosaš ovddastusa prinsihppa

Dásseárvolága oktan vuodđoulbmilin lea, ahte nissonat ja albmát sáhttet ovttaveardásaččat oassálastit servodaga iešguđet suorggi doaimmaid guoski plánemii ja mearrádusbargamii.

Stáhtahálddahusa komiteain, ráđđádallangottiin, bargojoavkkuin ja eará vástideaddji válmmaštallan-, plánen- ja mearrádusbarganorgánain seammago gieldda ja gielddaid gaskasaš ovttasdoaimbmaorgánain galget leat nu nissonat go albmát goappátge uhcimustá 40 proseantta. Dát njuolggadus ii guoskka gielddastivrraid.

Gieldda doaimbmaorgánat leat gielddalága 17 § mielde gielddastivra, gielddaráđdehus ja dan juhkosat, stivrrat ja daid juhkosat ja maiddá doaimmagottit. Dásseárvolága dihtomearrenjuolggadusas ii leat dárkilabbot meroštallon, mii gieldda doaimbmaorgánain dárkkuhuvvo, earret dat, ahte gielddastivra lea guđdon dihtomearregáibádusa olggobeallái. Alimus hálddahusriekti lea gávnahan, ahte dihtomearrenjuolggadusa dárkkuhan gieldda doaimbmaorgánat sáhttet muhtin dáhpáhusain leat earáge go gielddalága 17 §:s logahallon doaimbmaorgánat, ovdamearkan bargojoavkkut.

Dihtomearrenjuolggadus guoská maiddá gielddaid gaskasaš ovttasdoaimbmaorgánaid nugo ovdamearkan gielddastivrraid, ovttastupmestivrraid, ovttastupmečoahkkimiid ja ovttastupmeráđdehusaid ja maiddá gielddaid oktasaš doaimbmaorgánaid, ovdamearkan lávdegottiid, stivrraid, doaimmagottiid ja guovloovttasbargoráđđádallangottiid. Mánge guhtege gieldda vállje njuolggadusa gielddaid gaskasaš ovttasdoaimbmaorgána lahtuid, ovdamearkan gielddastivrraid ovttastupmestivrra ja gielddalága 77 §:s dárkkuhuvvon oktasaš doaimbmaorgána. Gielddaid gaskasaš ráđđádallamiin galgá ovdalgihtii sihkkarastit, ahte doaimbmaorgána loahpalaš čoahkkáibidju lea dásseárvolága dihtomearrenjuolggadusa mielde.

Doaimbmaorgánaid válljema válmmaštalli virgeoapmahačča bargun lea fuolahit das, ahte dihtomearrenjuolggadus čuvvojuvvo. Dihtomearrenjuolggadus guoská nu lahtuid go várrelahtuid, goappáige čoahkkáibidju sierra. Juo evttohasaid ásaheamis galgá váldit vuhtii, ahte gáibádusa guktuid sohkabeliid ovddastusas sáhtta deavdit. Virgeoapmahaš ja dat oassebealit, geat evttohasaid nammadit, galget vejolašvuodaid mielde evttohit nu nissona go albmá juohke lahtobáikki vuostá. Vuolábeale tabeallas leat ovdanbukton nissoniid ja albmáid minimamearit sierrasturrosaš doaimbmaorgánain:

Lahtut	Nissonat, albmát, uhcimustá	Lahtut	Nissonat, albmát, uhcimustá
2	1	11	5
3	1	12	5
4	2	13	6
5	2	14	6
6	3	15	6
7	3	16	7
8	4	17	7
9	4	18	8
10	4	19	8
		20	8

Jos almmolaš válddi geavaheaddji doaimbmaorgánas, virgedoaimmahagas, lágadusas dahje gieldda- dahje stáhtaeantlogu fitnodatsearvvis lea stivrenráđdi, stivra dahje

eará luohttámušolbmuiin čohkiidan stivren- dahje hálddahasorgána, doaibmaorgánas galget leat ovttárvosaččat nu albmát go nissonat. Almmolaš doaimmat leat delegerejuvvon maiddá earáid go virgeoapmahaččaid bargun. Juos gaskkalaš almmolaš hálddahussii gullá almmolaš válldi geavaheapmi, bohtá ovttárvosašvuodanjuolggadus heivehanláhkai.

Ovttárvosašvuodanjuolggadus muddehuvvo maiddá stáhta- ja gielaeametlogu fitnodatservviid luohttámušolbmuiin čohkiidan stivren- ja hálddahasorgánaidda. Ovttárvosašvuodanjuolggadus heivehuvvo daid luohttámušolbmuid válljemii, geain virgeoapmahaš mearrida fitnodatčoahkkinovddasteaddjiid bokte, juos ii erenomáš sivain eará čuovo.

Lága ovttárvosašvuoda- ja dihtomearrenjuolggadusain sáhtta spiehkcasit dušše erenomáš sivain. Erenomáš sivva lea ovdamearkan, ahte daid virggiin dahje bargguin main nammadit stivrenorgánaidda, eai leat nissonat dahje albmát.

Dásseárvvu ovddideapmi oahpahasas

Lága mielde nissoniidda ja albmáide galgá ordnet seamma vejolašvuodaid oahpahussii ja ámmátlaš ovdáneapmái. Geatnegasvuolta guoská buot daid virgeoapmahaččaid, oahppolágádusaid, bargoaddiid ja ámmátservviid, mat lágideat oahpahasas.

Oahpahas, dutkan ja maiddá oahppamateriálat galget doarjut dásseárvvu. Dat mearkaša, ahte oahpahasas dahje oahppomateriála ii oaččo geavahit ovdagáttuid dahje dihtomállesas bearaš- ja bargoeallima guoskevaš sohkaeallerollaid ja –juoguid ráhkadeapmái dahje bajásdoallamii. Dáid osiin dásseárvvu ovddidangeatnegasvuolta guoská erenomážit daid virgeoapmahaččaid, geat vástidit oahpahasas guoski vuoddo-linjáin ja oahpahasas ovddideamis, iešalldes maiddá oahpaheaddjiid.

Oahpahasas buot dásiin galgá figgat burgit jurddašan- ja doaibmavugiid, mat láidestit válljet oahpahasas ja ámmáha automáhtalaččat sohkaeali vuodul. Geatnegasvuolta guoská buot skuvlahámiid ja –dásiid, erenomážit goittotge oahpporávvema ja ámmátválljenrávvema. Oahpaheaddjiidskuvlejumis galgá giddet fuopmášumi dasa, mo skuvllaid geavadat ja oahpaheaddjiid iežaset doaimmat váikkuhit oahppiid áddejumiide, mat gusket nieiddaide ja gándaide heivvolaš ámmáhiid ja skuvlensurggiid.

Dásseárvvu ovddideapmi bargosajis

Juohke bargoaddis lea lága mielde almmolaš geatnegasvuolta ovddidit dásseárvvu ulbmildidolaččat ja plánavuložit. Dat guoská seammaláhkai nu almmolaš go priváhta bargoaddiid ja maiddá bargoaddiid (geavaheaddjifitnodat), geat láigohit bargofámu nuppis, fuolakeahtta bargiid lohku mearis. Bargiid vásáhus ovttaveardásaš ja vuoggaláš giehtadallamis lea dehalaš ášši bargobirrasis ja lasiha barggus loaktima.

Bargoaddi galgá doaibmat nu, ahte rabas bargosajiide ja bargguide ohcalit nu nissonat go albmát. Bargoaddi galgá doarjut nissoniid ja albmáid sajuštuvvama ovttárvosaččat iešguđetlágan bargguide ja láchit sidjiide ovttalágan vejolašvuodaid ovdánit karreras, ovdamearkan skuvlejumi ja karrieraplánema vehkiin. Barguiváldimis dahje bargiid skuvlejupmái válljemis ii oaččo oidit nuppi sohkaeali ovdamearkan nu, ahte váldoáššis dušše nubbái plánejuvvon karrera hoavdadásis. Bargoeavttuid ja erenomážit bálkáheami meroštallamis galgá ovddidit nissoniid ja albmáid seammaárvosašvuoda. Bargodili galgá ovddidit nu, ahte dat heivejit seamma bures nu nissoniidda go albmáide. Nissoniid ja albmáid bargoeallima ja bearašeallima oktiiheiveheami galgá maiddá geahčcalit álkidahttit. Dán oktavuodas galgá giddet erenomáš fuopmášumi bargoord-

nedallamiidda. Bargoaddi galgá maiddái doaibmat nu, ahte ovddalgihtii eastaduvvo vealaheapmi sohkaheali vuodul.

Bargoaddi ii sáhte healbadit dásseárvvu ovddidangeatnegasvuoda dainna, ahte doarjala jurddašuvuogi vuodul ovdanbohtán vuostálastimii. Ovdamearkan áššehasaid vuordámušat dahje iežas bargiid vuostálastin eai oaččo eastit nissoniid ja albmáid dásseárvosaš giehtadallama.

Bargosaji dásseárvoplána

Juos bargoaddi bargoveaga mearri, mii lea bálvalusas, lea jeavddalaččat uhcimustá 30 bargi, bargoaddi galgá ráhkadit dásseárvoplána jahkásaččat ovttasbarggus bargoveagain ja maiddái jahkásaččat ollašuhttit das dárkkuhuvvon doaimmaid. Vaikke dásseárvoplána ráhkaduvvo jahkásaččat, dat sáhtá sisttisoallat oanehis ja guhkes áigge ulbmiliid.

Jahkásaš plána ja ollašuhttin gusket erenomážit bálkáheami ja bargogaskavuoda eará eavttuid. Dásseárvoplána sáhtá laktit bargoveahka- dahje skuvlenplána dahje bargosuodjaleami doaibmaprogramma oassin. Dásseárvoplánai gullet dásseárvodili čielggadeapmi, doaibmabijut ja ovddit jagi plána bohtosiid árvvoštallan.

- 1. Čielggadus.** Čielggadusa várás skáhppojuvvojit dárbbaslaš dieđut bargosaji dásseárvodilis. Dásseárvodili čielggadeapmi sáhtá čuohtat ovdamearkan ohcanmeannudeapmái, nissoniid ja albmáid sajuštuvvamii iešguđetlágan bargguide, karrieras ovdáneapmái, bargodiliide, bargoveahkaskuvlemii, oassálastimii bargojoavkobarggildeapmái, barggu ja bearraša oktiiheivehanvejolašvuodaide nugo bearašfriijavuoda geavaheapmái ja daid doarju bargoordnedallamiidda, bargovuignji, dásseárvvu guoski jurddašuvugiide, jodiheapmái ja bargosuodjaleapmái. Čielggadusaid ráhkadettiin lea vejolaš geavahit nu statistihkalaš go kvalitehtalaš vugiid. Dehalaš lea čohkket maiddái empiiralaš dieđuid. Dieđuid sáhtá čoaggit maiddái analyseremiin bargosajis muđuige bargon, ovdamearkan bargobuorredillečielggadusaid sierra nissoniid ja albmáid perspektiivvas.

Lága mielde dásseárvodili čielggadeami oassin galgá kártet nissoniid ja albmáid bálkkáid (bálkkárten). Dan várás gevvojit čađa anus leahkki bálkávuođadagat ja daid heivehanvuogit. Bálkkártemis čilgejuvvo nissoniid ja albmáid sajuštuvvan sierra bargguide ja lassin nissoniid ja albmáid bargguid juohkášuvvan. Das maŋŋá čielggaduvvojit nissoniid ja albmáid bálkkát ja nissoniid ja albmáid gaskasaš bálkáerohusat.

Bálkkártema dárkkuhussan lea čielggadit, giehtadalloitgo nissonat ja albmát bálkáheamis dásseárvosaččat ja giehtadalloitgo nissoniid ja albmáid seammá váttis barggut seammaárvosaččat. Dat dárkkuha dan, ahte nissoniid ja albmáid bálkkát veardádalloit gaskaneaset. Kárten galgá guoskat buot olbmuid, geat leat bargoaddi bálvalusas, maiddái oasseáigásaš ja mearreáigásaš bargiid. Nissoniid ja albmáid bálkkáid ja bálkáerohusaid lea dárbbaslaš guorahallat ja veardádallat nu ámmáhiid/bargguid siste go ámmáhiid/bargguid gaskkas. Juos bargit gullet sierra bargoeaktosoahpamušaid ollái, bálkkáid lea sivva veardádallat maiddái badjel bargoeaktosoahpamušrájaid, go seammabálkáprinsihpa galgá ollašuhttit bargoaddiguovdasaččat. Buot bargiid galgá nappo laktit seammá bálkkártemii.

Bálkkáid kártemis galgá čielggadit, mo nissoniid ja albmáid barggut laktašuvvet gáibádusdásiide, mat leat bargoaddi geavahan árvvoštallanvuogádagas, dahje luohkáide, mat leamašan anus fitnodaga eará bálkkáluohkáin. Go dásseárvoláhkaásaheapmi gáibida, ahte seamma ja seammaárvosaš bargguin máksojuvvo seamma bálká, lea sivva árvvoštallat dan, leatgo duodalaččat seamma váttes barggut biddjon bálkáheamis seamma dássái. Ovttaárvosaš bargguid meroštallamis ávžžuhuvvo, ahte geavahuvvo dan várás dárkkuhuvvon bargguid váttesvuoda árvvoštallanvuogádat.

Nissoniid ja albmáid bálkáheami ja bálkáerohusaid galgá sirret buot bálkáosiid buhta sierra, go juohke bálkáoassi, nu bargoguovdasaš bálkáoassi go maiddá ieshuđetlágan bálkásit (nugo persovnnalaš ceavzimii ja dohkálašvuhtii vuodđudeaddji lasit ja boadusbálkkát) galget leat daninassii bealeheamet. Lea dehalaš čielggadit, man bargiidjovkui ieshuđetlágan bálkásit addojit ja mo lasit juohkášuvvet nissoniid ja albmáid gaskkas bargiidjoavkkuid siste.

Juos bálkákártemis fuopmášuvvojit bálkáerohusat nissoniid ja albmáid gaskkas, galgá bálkáosiid mielde čielggadit, mas bálkáerohusat bohtet. Galgá maiddá árvvoštallat, sáhttago dásseárvoláhkaásaheami perspektiivas geahččat, ahte bálkáerohusat leat vuodustallon, nuppiid sániiguin leatgo dat dásseárvoláhkaásaheamis dárkkuhuvvon dohkálaš sivat bálkáerohusaide.

Áššehis bálkáerohusaid ovdan buktin gáibida nissoniid ja albmáid bálkkáid veardideami ja bálkáerohusaid sivaid čielggadeami bargiidjoavkkuin ja maiddá ovttaskasolbmuid buhta. Bálkákártema galgá ráhkadit nu, ahte bálkásupmiid ii sáhte laktit ovttaskas bargiide. Nappo ovttaskas olbmo bálká ii oaččo oidnot loahpalaš čielggadusas. Dát ii guoskka stáhta- ja gieldasektorii, gos bargiid bálkkát leat almmolaččat.

2. **Doaimbajut.** Čielggadusa vuodul bargoaddi ja bargoveaga ovddasteaddjit mearridit ovttasráđiid, maidda doaimmaide dásseárvvu ovddideapmin galgá álgit. Sohppojuvvo maiddá ulbmiliin, vugiin ja áigetávvalis ja lassin bearráigeahččanvugiin. Lága mielde galgá ovdanbuktit doaimbajuid dásseárvvu ovddideapmin, earret eará bálkkáid guoskevaš dásseárvvu juksama dihte. Juos leat fuopmášuvvon áššehis bálkáerohusat, ovdanbuktojit vuogit daid njulgemii ja mo doaimbajuid ollašuttima galgá bearráigeahččat. Bearráigeahččamis soahpan lea dárbbalaš bohtosiid árvvoštallama vuodđun.
3. **Árvvoštallan.** Árvvoštallan guoská ovddit jagi plána ollašuttima ja juksojuvvon bohtosiid. Bohtosiid árvvoštallan addá dehalaš dieđuid earret eará das, mo erenomážit bálkáheami divvu mekanismmat doibmet ja gokko lea ovddidanmunni. Árvvoštallan lea ávkin mávssolaš doaimmaid ain viidásabbot ovddideamis. Árvvoštallan geavahuvvo maiddá čuovvovaš jagi plána vuodđun.

Lea dehalaš, ahte bargosajis čuvvojuvvojit dárkilit bálkánjuovžilvuoda lasiheami ja bálkávuogádagaid ovddideami váikkuhusat bálkkáid guoski dásseárvvu ovdáneapmái ja ahte bargosajis váikkuhuvvo ovdáneapmái nu, ahte nissonválddalaš bargguid váttesvuodta ja dat iešvuodát, mat nissoniin

leat nannosut, ožžot bálkávuogádagain áššálaš mearkkašumi. Bálkáheapmi galgá reageret nu nissoniid go albmáid barggus dáhpáhuvvan nuppástusaide nu, ahte barggu mearálaš lassáneapmi ja gáibádusdási badjáneapmi oidnojit maiddá bálkkás.

Bargoaddis lea vástu das, ahte plána vástida dásseárvolága gáibádusaid ja sisttisoallá maiddá sirrema nissoniid ja albmáid sajuštuvvamis sierra bargguide ja bálkkártema. Bargoaddi ja bargi oassebealli sáhttiba ovttas soahpat báikkálaččat das, ahte dásseárvoplánai gullelaš čielggadeapmi biddjo áiggi dássái jahkásaš guorahallama sajis uhcimustá oktii golmma jagis.

Dásseárvoplána oahppolágádusas

Riikkabeaivvit bijahedje j. 2005 ođasmahtton dásseárvoláhkii geatnegasvuoda dásseárvoplána ráhkadeamis oahppolágádusain. Oahppolágádusain dárkkuhuvvojit earret eará logahagat, fidnooahppolágádusat, universitehtat ja ámmátallaskuvllat ja lassin álbmot-, rávesolbmuid- ja bargoveagaoahpahagat. Plána ráhkaduvvo jahkásaččat ovttasbarggus bargoveaga ja stuđeanttaid ovddasteaddjiiguin. Njuolggadus ii heivehuvvo vuodđoskuvllaide iige oalle oanehis áigge oahpahusa addi oahppolágádusaide. Dásseárvvu ovddideami vuodđoskuvllain ja doppe albmanan dásseárvováttisvuodaid galgá dikšut vuodđooahpahuslágas dárkkuhuvvon fápmudusaid ja oahppaplánaid olis. Dásseárvoplána váimmusáššin lánka máinnaša dásseárvvu ollašuvvama oahppiidválljemis, oahpahusa ordnemis, oahppočadaheami árvvoštallamis ja maiddá seksuálalaš heađušteami ja sohka-beali vuodul dáhpáhuvvan heađušteami eastadeamis ja eret čuoldimis.

Oahppolágádusa dásseárvoplánai gullet čielggadus dásseárvodilis ja váttisvuodain, dárbbalaš doaibmabijut, mat leat ollašuhttit plánejuvvon, ja maiddá árvvoštallan ovddit plána ollašuhttimis ja bohtosiin. Oahppolágádusa dásseárvoplána ráhkaduvvo jahkásaččat. Oahppolágádusat leat geatnegasat eará bargosajiid lánkai ráhkadit maiddá bargoveahkapolitihkalaš dásseárvoplána, juos dain barget uhcimustá 30 bargi.

Vealaheapmi, mii vuodđuduvvá sohka-beallái, lea gildojuvvon

Njulges ja eahpenjulges vealaheapmi

Dásseárvolágas meroštallojit, mii dárkkuhuvvo njulges ja eahpenjulges vealahemiin sohka-beali vuodul ja gildojit guktot vealaheami hámit. Gielddus guoská lága olles muddehanviidodaga: servodaga buot surggiid ja buot diliid, main vealaheapmi sáhtá gávdnot.

Njulges vealaheapmi lea nissoniid ja albmáid ásaheapmi sierra sajádahkii sohka-beali dihte, nuppiid sániiguin dan vuodul, ahte sii leat nissonat dahje albmát. Vealaheapmi lea maiddá nissoniid ja albmáid bidjan sierra sajádahkii áhpehisvuodas dahje riegádahttimis bohtán siva dihte. Veardádallančuhcosin sáhtá leat maiddá ovdal leamašan dilli, gohan olbmot leat veardádallandohkálaš dilis.

Eahpenjulges vealaheami guoski vealahaneahpádus šaddá, juos olbmot biddjojot sierra sajádahkii dakkár njuolggadusa, vuodustusa dahje geavada vuodul, mii váikkuha sohka-beali ektui neutrálan, muhto man váikkuhusas olbmot sáhttet duodalaččat gártat heittogut sajádahkii sohka-beali vuodul. Vealahaneahpádus šaddá maiddá, juos

olmmoš biddjojuvvo sierra sajádahkii vanhenvuoda dahje bearrašis fuolahangeatne-gasvuoda vuodul. Dalle maiddáí olbmuid, geat leat seamma sohkabeali, giehtadallama sáhtta veardádallat nuppiide.

Eahpenjulges vealaheapmái laktása lágas ng. vuoigadahttinprinsihppa. Dan mielde meannudeami ii galgga doallat vealaheapmin, juos dainna geahččaluvvo dohkálaš ulbmilii ja välljejuvvon vuogit leat gaskaboddosaččat ja dat adnojit áššálažžan ja dárbbášlažžan dán ulbmilii beassama várás .

Vealaheami gildosiid galgá tulkot nu, ahte dat gusket maiddáí transolbmuid vealaheami. Máinnašuvvon olbmuid olmmošrivttiid ollašuvvama dáfus lea dehalaš, ahte sii suodjaluvvojit vealaheamis.

Maiddáí gohcčun dahje ráva vealahit sohkabeali vuodul lea dásseárvolágas namuhuvvon, gildojuvvon vealaheapmi.

Seksuálalaš headušteapmi ja headušteapmi sohkabeali vuodul

Vealaheami gielddus guoská maiddáí seksuálalaš headušteami ja headušteami sohkabeali vuodul. Headušteapmi loavkida ovttaskasolbmo vuoigatvuoda persovnnalaš luomusvuhtii ja iešmearrideapmái.

Seksuálalaš headušteapmi sáhtta albmanit goittotge čuovvovaš vugiin:

- láhttemat dahje geahčastagat, mat geažidit seksuálavuhtii
- snoallan, guovttemielalaš leaikkat ja maiddáí goruha, gárvodeami dahje priváhtaellima guoski fuopmášahttimat dahje jearaldagat,
- pornografijamateriálat, seksuálavuhtii guoskevaš reivvet dahje ringemat,
- fysihkalaš guoskkahallan,
- sohkabealleoktavuoda dahje eará sohkabealleovttastallama guoskevaš evttohusat dahje gáibádusat,
- illásteapmi dahje dan geahččaleapmi.

Sohkabeallái guoskevaš fuopmášupmi nuppástuvvá headušteapmin, juos dat jotkojuvvo, vaikke dan vuollái gártan olmmoš čájeha, ahte doallá dan loavkašahttin dahje uno-hassan.

Headušteapmi sohkabeali vuodul lea ii-sávvojuvvon láhtten, mii vuodđuduvvá sohkabeallái, muhto ii leat seksuálalaš. Dat sáhtta albmanit ovdamearkan čuovvovaš vugiin:

- nuppi sohkabeali guoski fuotnášeapmi
- nuppi sohkabeali hálbbašeapmi.
- bargosadje- dahje skuvlagivssideapmi, go dat vuodđuduvvá givssiduvvon olbmo sohkabeallái.

Bargoaddi, oahppolágádusa dahje intreassaorganisašuvvna suostama, mii guoská bargi, oahppi dahje lahttui guoskevaš headušteami eretváldima, galgá maiddáí doallat vealaheapmin.

Mii ii leat headušteapmi

Áhpehis dahje riegádahttán nissoniidda guoskevaš erenomáš suodjaleapmi dahje vearjogeatnegasvuoda ásaheapmi dušše albmáide ii leat dásseárvolága mielde vealaheapmi. Eará searvi go eakti bargomárkanorganisašuvvna ii leat sivalaš vealaheapmái, go dohkkeha lahttun dušše nissoniid dahje albmáid, juos nu mearriduvvo searvvi njuolg-

gadusain. Juos searvi lea eará ámmátlaš ovddugohcinorganisašuvdna, gáibiduvvo lassin, ahte searvi figga dásseárvolága dárkkuhusa ollašuttimii. Vealaheapmi ii maiddái leat, juos dásseárvoplána vuodul gaskaboddosaš doaimmaiguin geahččaluvvo buoriduvvot sohkabeali sajádat, mii lea heajut dilis.

Vealaheapmi bargoeallimis, oahppolágádusain ja intreassaorganisašuvnnain, lea gildojuvvon

Bargoeallin

Bargoeallima vealahangildosat

Almmolaš vealahangildosiid lassin dásseárvoláhka meroštallá sierra, mii lea vealaheapmi bargoeallimis.

Vealaheapmi bargoeallimis sáhtá lága mielde albmanit

- barguiváldimis
- välljedettiin bargiid sierra bargguide dahje skuvlejupmái
- bargodiliin, bálkáheamis ja bálvalusgaskavuoda eará eavttuin
- sohkabeali guoski headušteami ja átestallama eretváldingeatnegasvuoda suostamis
- bargodiliid dahje -eavttuid hedjonahttimis das maŋŋá, go bargi lea doarjalan dásseárvolágas dárkkuhuvvon vuoigatvuodaide
- eretcealkimiin dahje luopmudahttimiin

Vealaheapmi áhpehisvuoda vuodul

Vealaheapmi, mii vuodđuduvvá sohkabeallái, lea sierra sajádahkii ásaheapmi áhpehisvuodas dahje riegádahttimis bohtán siva dihte dahje sierra sajádahkii ásaheapmi vánhenvuoda dahje bearrašis fuolahangeatnegasvuoda vuodul. Bargoaddi ii oaččo barguiváldinoktavuodas dahje skuvlemii välljedettiin hilggodit olbmo áhpehisvuoda, riegádahttima dahje bearrašfrijavuoda dihte. Bargi ii oaččo dáid sivain maiddái eretcealkit dahje muđui ráddjet su bálvalusgaskavuoda bisttu dahje dan joatkašuvvama.

Praktihkas dáid njuolggadusain lea mearkkašupmi erenomážit mearreáigásaš bálvalusgaskavuodaide buohta. Bargoaddi ii ovdamearkan sáhte duvdit eret áhpehis bargoohcci, go vällje bargi mearreáigásaš bargogaskavuhtii. Mearreáigásaš bargogaskavuoda ii maiddái sáhte ráddjet nu, ahte dat bistá dušše etniid-, áhčiid- dahje vánhemiidfrijavuoda álgui iige mearreáigásaš bargosoahpamuša oaččo guoddit áhpehisvuoda dahje bearášfrijavuoda dihte ođasmahtekeahtá, go bargu joatkašuvvá.

Vealaheapmi bargoohcciid välljemiin

Dásseárvoláhka ii ráddje bargoaddi vuoigatvuoda välljet bargui buoremussan gehččojuvvon olbmo. Láhka geahččala eastit dušše dan, ahte bargi välljejuvvošii vuoduheamet sohkabeali mielde nu, ahte duvdojuvvo eret dohkálut olmmoš. Seammaláhkai láhka geahččala eastit goappánu sohkabeali oidima dalle, go välljejuvvojit bargit, geat leat jo bargosajis barggus, skuvlemii dahje ođđa bargguide.

Go bargoohccin leat nu nissonat go albmát, bargoaddi galgá bargat ánsšuidveardádallama. Ánsšuidveardádallamis guovddáš mearkkašupmi lea bargoaddi ovdalgihtii nannen välljenvuodustusain. Dábálaččat giddejuvvo fuopmášupmi bargoohc-

ciid skuvlemii, ovddit bargohárjánupmái ja maiddá dakkár iešvuodaide, dieđuide ja dáidduide, mat leat ovdun barggu dikšumis ja maid sáhtá dasto geahčat lasseánsun.

Bargoaddi sáhtá – šattakeahtá sivalažžan vealaheapmái - välljet bargui namalassii albmá dahje nissona, juos dasa lea barggu dahje doaimma iešvuodas bohtán lossa ja dohkálaš sivva. Ovdamearkan teáhterii sáhtá ocat rolla gáibidan almmáineavttára dahje bargogaskavuoha sáhtá leat nu persovnnalaš, nugo boarrása dikšun ruovttus, ahte dasa háliduvvo namalassii jogo almmái dahje nisson.

Loahpa loahpas gáibiduvvo almmolaš mihtuid mielde dohkálaš sivva, juos dohkáluht ohcci ii välljejuvvo. ”Eará, dohkálaš ášši” čujuha persovnnalaš heivvolašvuoda erohussii, mii lea välljejuvvon ja välljekeahtá báhcán olbmo gaskkas. Bargoaddi bargun lea duođaltit, ahte dakkár sivva lea gávdnomis.

Vealaheapmi bálkáheamis ja bargogaskavuoda eará eavttuin

Bargoaddi meannudeapmi lea vealaheaddji, juos bargoaddi heiveha bálká- dahje eará bálvalusgaskavuoda eavttuid nu, ahte bargi dahje bargit gártet sohkabeali vuodul heittogut sajádahkii go eará bargi dahje bargit, geat leat bargoaddi bálvalusas seamma dahje seammaárvosaš barggus.

Bálkávealaheami gielddus guoská buot mávssuid, maid bargi njuolggá dahje gaskkalaččat oažžu bargoaddis barggus dahje doaimmas ruhtan dahje luondduovdun. Vealaheami gielddus guoská maiddá bálvalusgaskavuoda eará eavttuid go bálkáheami.

Vuoi šaddá eahpádus vealaheamis bálkáheami oktavuodas, bargi galgá bastit duođaldit, ahte bargoaddi heiveha sutnje heittogut bálkáeavttuid go seamma dahje seammaárvosaš barggu bargi olmui, guhte gullá vuostálas sohkabeallái, dahje ahte heittogut sajádahkii gártan bálkáheamis laktása áhpehisvuhtii, riegádahttimis bohtán sivrui, vánhenvuhtii dahje bearrásis fuolahangeatnegasuhtii. Vealahaneahpádusa gomiheami dihte, bargoaddi galgá bastit čájehit duohtan, ahte bálkáerohusat bohtet eará, dohkálaš sivas go bargi sohkabealis.

Seamma bargguin dárkkuhuvvojit nuppiid vástideaddji dahje measta vástideaddji barggut. Seammaárvosaš barggut dásseárvolágas dárkkuhuvvon mearkašumis sáhttet leat maiddá gaskaneaset hui sierralágan barggut. Árvvoštaladettiin leatgo barggut seammaárvosaččat, galgá giddet fuopmášumi bargguid iešvuhtii ja sisdollui ja maiddá daid gáibádusaide, maid barggut bargái ásaht, nugo maiddá bargodillái.

Buot bálkáoasit galget sierra leat bealeheamet. Juos bargit barget seamma dahje seammaárvosaš barggu, bálkáoasit, mat vuodđuduvvet barggu váttisvuhtii, galget leat seamma sturrosaččat. Maiddá iešguđetlágan bálkálasiid galget leat bealeheamet ja bálkálasiid bokte vejolaččat bohtán bálkáerohusaide galget leat dohkálaš sivat.

Dásseárvolágas dárkkuhuvvon dohkálaš sivrui galgá álo leat áššálaš, materiálalaš vuodustus. Ovdamearkan bargo- dahje virgeeaktosoahpamuš dahje hálddahusa mearrádus ii daninassii leat dakkár sivva. Dohkálaš sivrui bálkáerohusaide sáhtá leat ovdamearkan bargi skuvlejupmi, ámmátdáidu, aktiivvalašvuoha ja dihto dáhpáhusain maiddá ámmátdáiddolaš bargofámu vátnivuodas bohtán gilvvohallandilli. Juos bargoaddi čájeha bálkáerohusaide dohkálaš siva, galgá vel árvvoštallat, čilgego máinašuvvon sivrui bálkáerohusa obban vai dušše oasi das.

Bargit, geaid bálkkát veardádallojit, eai dárbbáš leat bargoaddi bálvalusas oktanaga. Bargi bálkká sáhtá veardidit maiddá ovdamearkan ovddit bargi bálká.

Vealaheapmi barggu ordnemis

Bargoaddi šaddá sivalažžan vealaheapmái, juos son jođiha barggu, juohká bargguid dahje muđui ordne bargodili nu, ahte bargi gártá dahje bargit gártet čielgasit heittogut sajádahkii go vuostálas sohkabeali olmmoš dahje olbmot.

Barggu jođiheapmái gullet ovdamearkan bargoáiggi geavaheami ja barggu bearráigeahččan, bargolanjaid ordnedallan, bargobiergasiid juohkin ja maiddá bargi bargguid ja ámmátdáiddu ovddideapmi.

Vealaheapmi lea ovdamearkan bargguid juohkin nu, ahte oktageardáneamos ja ahkideamos barggut addojit dušše nuppi sohkabeali olbmui. Vealaheapmi lea ovdamearkan maiddá, juos vejolašvuohta bargat badjeláigge barggu addojuvvo dušše albmáide dahje dušše nissoniid bargoáigi rievdaduvvo oasseáigásažžan. Bargguid juohkima mearkašupmi deattuhuvvá eandalitge dalle, go bargguid iešvuohta mearrida vejolašvuođaid ovdánit ođđa, buorebut bálkáhuvvon bargguide. Etniid-, áhčiid- ja vánhe-miidfriijavuodas máhcci bargis lea bargosoahpamušlága vuodul vuoigatvuohta máhccat ovddit dahje dasa buohtastahti bargui.

Vealaheapmi eretcealkimiin ja luopmudahttimiin

Bargoaddi ii oaččo eretcealkit, burgit dahje muđui heaittihit bargi dahje bargiid bálvalusgaskavuoda sohkabeali vuodul. Bargi ii maiddá oaččo luopmudahttit dahje sirdit eará bargui sohkabeali vuodul. Bargoaddi ii oaččo čuozihit ovdalis máinnašuvvon doaibmabijuid nu, ahte meannudemiin rihkkovuvvojit njulges dahje eahpenjulges vealaheami gildosat. Maiddá bálvalusgaskavuodálágas ásahuvvo ee. bargiid, geat leat áhpeheamit ja bearašfriijavuodas, bálvalusgaskavuohdatorvvus.

Bargoaddi vuostedoaimmat leat vealaheapmi

Dásseárvoláhka gieldá bargoaddi álgimis makkárge vuostedoaimmaide, juos bargi lea doarjalan dásseárvoláhkii. Vuostedoaimmain dárkkuhuvvo, ahte olmmoš ásahuvvo heittogut sajádahkii ovdamearkan nu, ahte barggut dahje bargoeavttut rievdaduvvojit, bálkkábajideamit eretguđojuvvojit, bargguid ja bargoáiggiid vuoduhis bearráigeahččan lasihuvvo, bargi noađuhuvvo govtohis lassibargguin dahje bargoáiggiid ja luomuid ordnen váttasmahttojuvvo. Vearrámus dáhpáhusas meannudeapmi albmana bálvalusgaskavuoda nohkamin.

Vuostedoaimmaid gildosa suodji guoská dásseárvoláhkii doarjalan olbmo lassin vihtaniid ja olbmuid, geat leat veahkehan áššis. Bargoaddi vuostedoaimmas sáhtta čuovvut buhtadus dallege, go dat dáhpáhuvvá bálvalusgaskavuoda nohkama maŋŋá. Bargoaddi geatnegasvuohta ovddidit dásseárvvu aktiivvalaččat sisttisdoallá maiddá fuolaheami das, ahte eará bargit eai čuozi vuostedoaimmaid dásseárvoláhkii doarjalan olbmui.

Heađušteapmi bargosajiin

Bargoaddi galgá fuolahit das, ahte bargi ii gártta bargoeallimis seksuálalaš dahje eará sohkabeallái vuodđudeaddji heađušteami vuollái. Heađušteami vuollái gártan olbmo áššin lea reageret heađušteapmái ovdasajis ovdamearkan muitalemiin das bargoaddi ovddasteaddjái dahje luohttámušolbmui, bargosuodjalanáittardeaddjái dahje bargoskihpárii. Heađušteamis lea vásttus ovdasajis heađušteaddji ieš. Vástu heađušteami eretváldimis sirdása bargoaddái dan muttos, go bargoaddi lea ožžon dieđu heađušteamis.

Go seksuálalaš dahje eará heađušteami, mii vuodđuduvvá sohkabeallái, lea sivva eahpidit, bargoaddi galgá álgit dárbbalaš doaibmabijuide heađušteami eretváldima ovdii. Doaimmat sáhttet sisttisdoallat bargguid dahje bargosajiid ođdasit ordnema, muhto dain ii oaččo heajudit heađuštuvvon olbmo sajádaga. Dušše bargoaddis leat doarvái beaktilis fápmudusat ja vuogit álgit doaimmaide heađušteapmái sivalačča hárrái: heađušteaddjái addojuvvon čuigehus, váruhus ja maŋimuš vuohkin bargogaskavuoda eretcealkin dahje burgin.

Juos headušteapmi dahje átestallan sisttisoallá fysihkalaš guoskameahttunvuoda iešdáhntolaš loavkideami, áššis sáhtta heivehit maiddá rihkuslága veahkaválde- dahje seksuálarihkkosiid guoskevaš njuolggadusaid.

Bargoaddi čilgehus bargái

Juos olmmoš eahpida, ahte lea bohtán vealahuvvot barguiváldimis dahje muđui bargoeallimis, bargoaddi galgá bargi bivdagis farggamusat addit čálalaš čilgehusa meannudeami vuodustusain.

Lea dehalaš, ahte olmmoš, guhte eahpida vealaheami, oažžu čilgehusa bargoaddi čovdosa vuodustusain. Ná son sáhtta árvvoštallat, leago ášši giedahallama sivva joatkit ja vejolaččat doalvut dan duopmostuolu giedahallamii. Čilgehusa oažžun geahpeda dušši riektegeavvamiid.

Go jearaldagas lea barguiváldindilli, čilgehusas galget ovdanbohtit välljejuvnon olbmo skuvlejupmi, bargo- ja eará hárvánupmi ja välljemii váikkuhan eará áššit. Välljejuvnon olbmo dearvvasvuodas dahje eará persovnnalaš áššiin ii oaččo addit dieđuid almmá su miehtama haga.

Go lea sivva eahpidit bálkávealaheami, bargái galgá addit dieđuid su bálkáheami vuodustusain ja eará vealtameahttun dieđuid. Maiddá luohttámušolbmos dahje bargiid eará ovddasteaddjis lea iehčanas vuoigatvuohta oažžut bálkká ja bargoeavttuid guoskevaš dieđuid ovttaskas bargis su miehtama vuodul dahje bargiidjoavkkus, dahje nugo suorggi guoskevaš bargoeaktosoahpamušas lea sohppojuvnon, dallego lea sivva eahpidit bálkávealaheami sohkaheami vuodul.

Bargi ovddasteaddji vuoigatvuođas oažžut bálkádieduid muhtin dáhpáhusain

Olbmo, guhte eahpida bálkávealaheami, bivdagis luohttámušolbmos dahje bargi eará ovddasteaddjis lea vuoigatvuohta oažžut bálkká ja bargoeavttuid guoskevaš dieđuid ovttaskas bargi birra dásseárvvoáittardeaddjis dalle, go eahpádussii lea vuodustallon sivva. Dásseárvvoáittardeaddji galgá doaimmahit dieđuid ovddasteaddjái mañimustá guovtte mánotbaji siste bivdaga vuostáiváldimis.

Dát njuolggadus heivehuvvo dušše dalle, go ovttaskas bargi ii leat addán miehtama dieđuid luohpadeapmái ja luohttámušolbmos ii leat muđui vuoigatvuohta bálkádiedu oažžumii. Njuolggadus lea mearkkašupmi priváhta sektora bargiid dáfus, go almmolaš sektoras bargiid bálkádiedut leat almmolaččat. Juos dásseárvvoáittardeaddji biehttala addimis gáibiduvvon dieđuid, bargi ovddasteaddji sáhtta buktit ášši dásseárvolávdegotti giedahallamii.

Oahppolágádusat

Vealaheapmi oahppolágádusain

Jagi 2005 ođastusas dásseárvoláhkii lasihuvvojedje ođđa njuolggadusat vealaheamis oahppolágádusain ja intreassaorganisašuvnnain. Láhkanuppástusain jo ovdal gildojuvnon vealaheami hámit fitnašuvve lága čuovvumušaid ja gohcima ollái maiddá oahppolágádusain ja intreassaorganisašuvnnain. Gildojuvnon vealaheapmi lea olbmo ásaheapmi sohkaheami vuodul heittogut sajádahkii earáid ektui earret eará oahppiiválljemis, oahpahusa ordnemis dahje oahppočađahemiid árvvoštallamis.

Njuolggadus guoská maiddá headušteami. Oahppolágádusa dahje eará ovtastumi vástu headušteami eretváldimii álgá, go dan vásttolaš ovddasteaddjái lea almmuhuvvon headušteamis. Oahppolágádus galgá eretváldit headušteami anus leahkki doaimmaiguin. Oahppolágádusa meannudeapmi gehččojuvvo vealaheapmin, juos dat suostá

dán geatnegasvuoda. Buhttenvástu čuočcá oahppolágádussii dahje oahpahusa ordnejeaddji ovtastupmái dange dáhpáhusas, ahte heađušteaddji lea ovttaskas oahpaheaddji dahje oahppi.

Vealahangiiddus heivehuvvo nu almmolaš go priváhta oahpahusa lágideaddjái ja maiddáí dábálaščuvgehusa addi ja ámmátoahpahusa skuvlejupmái. Olbmui, guhte lea oahpposoahpamušskuvlejumis, heivehuvvojit teorehtalaš oahpahusa áigge oahppolágádusas dáhpáhuvvan vealaheami gildosat ja bargosajis addojuvvon skuvlejumi áigge bargovealaheami gildosiid guoskevaš njuolggadusat. Dás dárkkuhuvvon, buhttenčuovvumuša vuollásaš vealahangiiddus ii heivehuvvo vuodđoskuvllaide. Dan sadjái dásseárvolágas dárkkuhuvvon vealaheami oktasašgildosat gusket maiddáí daid. Maiddáí vuodđoskuvlla oahppis lea vuoigatvuohta dorvvolaš studerenbirrasii. Dan ollašuttin dáhpáhuvvá earret dásseárvolága, de maiddáí vuodđooahpahusa guoskevaš lánkaásaheami vuodul.

Oahppolágádusa čilgehus studentii

Olmos, guhte eahpida vealaheami, lea vuoigatvuohta oazžut farggamusat čálalaš čilgehusa oahppolágádusa meannudeamis. Juos jearaldagas lea oahppiiválljen, čilgehusas galget ovdanboahitit välljenkriteerat. Oahppočadahemiid árvvoštallama guoski čilgehusas galget oidnot árvvoštallama vuodustusat. Go eahpiduvvo heađušteapmi, oahppolágádusa bargun lea addit čilgehusa das, maidda doaimmaide galgá álgit heađušteami eretváldimii. Čilgehussii ii oáččo merket dieđuid geange dearvvasvuodas dahje eará persovnnalaš áššiin almmá su miehtama haga.

Intreassaorganisašuvnnat

Vealaheapmi intreassaorganisašuvnnain

Gildojuvvon vealaheapmi lea olbmo bidjan earáid heittogut sajádahkii sohkabeali vuodul bargomárkanorganisašuvnna dahje eará ámmátlaš ovddugohcinorganisašuvnna doaimmas, lahttun beassamis, ovdduin dahje mo nu eará lánkai, masa dásseárvolága vealaheami gildosat gusket. Intreassaorganisašuvnna meannudeami galgá ovdamearkan doallat vealaheapmin, juos olmmoš gártá seksuálalaš dahje sohkabeallái vuoddeaddji heađušteami vuollái intreassaorganisašuvnna doaimmas, lahttun beassamis dahje fállujuvvon ovdduin.

Intreassaorganisašuvnna vástu álgá das, go heađušteapmi lea addon dan dihtui. Organisašuvnna lea geatnegas eretváldit heađušteami. Organisašuvnna meannudeapmi lea vealaheapmi dušše, juos dan doaimmaválddalaš ovddasteaddjit eai álgge anus leahkki doaimmaide heađušteami eretváldimii. Njuolggadus ii guoskka čielgasit idealáš servviid.

Vealaheaddji almmuheapmi lea gildojuvvon

Bargo- ja skuvlensadjealmmuheamis ii oáččo leat vealaheapmi. Bargo- dahje skuvlensaji ii oáččo almmuhit dušše nissoniidda dahje albmáide ohcanlánkai. Almmuhusa sáhttá čujuhit nuppi sohkabeallái dušše spiehkastagas, juos lossa, dohkálaš sivva gáibida barggu luonddu dihte dasa jogo albmá dahje nissona dahje juos jearaldagas lea gaskaboddosaš dásseárvoplánai vuodđudeaddji ng. positiivvalaš sierradoaimma ovtta-veardásaš bargoveahkaráhkadusa juksama várás.

Dásseárvoláhka ii guoskka máidnuma. Vealaheaddji máidnuma gohcá virgeoapmahažžan golaheaddjiidáššeolmmoš. Máidnuma etihkalaš ráđđi addá cealkámušaid das, leago máidnun etihkalaččat dohkálaš, muhto ii cealkke máidnuma lágahisvuodas.

Buhtadus vealaheamis

Bargis lea vuoigatvuohta gáibidit bargoaddis buhtadusa, juos son lea vealahuvvon bargoeallimis sohkabeali vuodul. Seammalágan vuoigatvuohta lea stuđeanttas, juos son lea vealahuvvon oahpahusas, seammago intreassaorganisašuvnna doaimmas vealaheami vuollái gártan olbmos. Buhtadusa galgá máksit vuhtiiválddekeahttá dan, boahťago vealaheamis ekonomalaš vahát, dasgo buhtadus lea luonddus dáfus buhtadus vealaheami dagahan loavkideamis. Buhtadusa máksá dat, guhte lea rihkkon vealaheami gildosa, ja dan mearri lea uhcimustá 3000 euro (geassemánnu 2005).

Buhtadusa sturrodaga meroštallamis lea vuodđun dat, ahte čuovvumuš galgá leat beaktil, vuoi vealaheami vásihan olbmot doarjalivčče vuoigatvuođaide, ja váruheaddji, vuoi dat easttašii vealaheami ovddalgihtii. Buhtadusa mearri nannejuvvo ovttaskasdáhpáhúsain duopmostuolus loavkideami iešvuoda mielde. Dan meroštaladettiin galgá vuhtiiváldit earret eará meannudeami kroavisvuoda, ovdamearkan leamašgo vealaheapmi systemáhtalaš ja diđolaš. Buhtadusa sturrodat lea gitta maiddái das, man olu vealaheapmi váikkuha vealahuvvon olmui dahje su eallindillái. Buhtadussii ii leat mearriduvvon eanemusmearri, earret barguiváldinoktavuodas, goas buhtadus sáhtta leat eanemustá 15 000 euro. Duopmostuollu sáhtta vuolidit buhtadusa uhci-musmeari dahje eretváldit dan obban, juos dat lea govttolaš rihkkon olbmo ekonomalaš dili dahje eará sivaid dihte.

Bargoaddi figgamuš eastit doaimma váikkuhusaid sáhtta váikkuhit buhtadusa mearrái. Buhtadus sáhtta báhcit unnánažžan dahje ollásit dubmekeahttá, juos bargoaddi ovdamearkan eretgeassá eretcealkima dahje ordne vealahuvvon bargái odđa vástideaddji bargosaji.

Oažžun dihte buhtadusa loavkiduvvon olmmoš galgá doalvut ášši vealahangildosa rihkkon olbmo ruoktobáikki gearretreivtti gieđahallamii. Loavkiduvvon olmmoš galgá čájehit, ahte vuostebealli lea rihkkon dásseárvolága vealahangildosiid, mat gusket bargoeallima, oahppolágádusa dahje intreassaorganisašuvnna doaimma. Loavkiduvvon olmmoš ii goittotge dárbbas čájehit, ahte doaibma livčče lean iešdáhtolaš. Juos bargoaddi dahje oahppolágádusa dahje intreassaorganisašuvnna ovddasteaddji doarjala dasa, ahte meannudeapmái leamašan lága addin lossa ja dohkálaš sivva dahje ahte meannudeapmi čuovvu eará, dohkálaš sivas go sohkabealis, son galgá ovdanbuktit das duodaštusaid.

Buhtadusa galgá gáibidit guovtte jagi siste vealaheami gildosa rihkkumis, spiehkastahkan barguiváldimis dáhpáhuvvan vealaheapmi, mas mearreáigin lea okta jahki. Buhtadusa oažžun ii eastte loavkiduvvon olbmo gáibideamis buhtadusa maiddái ovdamearkan bargosoahpamušlága dahje vahátbuhtaduslága vuodul.

Dásseárvolága bearráigeahččan

Dásseárvoáittardeaddji ja dásseárvolávdegoddi gozihit dásseárvolága čuovvuma. Bearráigeahččan guoská nu priváhta go almmolaš hálldahus- ja fitnodatdoaimma.

Dásseárvoáittardeaddjis ja -lávdegottis lea vuoigatvuohta oažžut virgeoapmahaččas bearráigeahččama várás dárbbasuvvon dieđuid. Dieđuid galgá addit nuvtá ja fuolakeahttá das, leatgo dat eará lága mielde suollemassan dárkkuhuvvon. Dásseárvoáittardeaddjis lea lassin vuoigatvuohta oažžut juohkehaččas dásseárvolága čuovvuma

berráigeahččama várás dárbblaš dieđuid su mearridan govttolaš mearreáiggis ja maidái gáibidit juohkehaččas áššebáhpára, mii lea dan hálddus, čájehanláhkai, juos dás ii leat vuoigatvuohta dahje geatnegasvuohta biehttalit duodašteamis dahje ovdanbuktimis áššebáhpára.

Dásseárvoáittardeaddji barggut

Dásseárvoáittardeaddji bargun lea

- bearráigeahččat dásseárvolága čuovvuma ja erenomážit vealahangildosa ja vealaheaddji almmuheami gildosa čuovvuma
- ovddidit álgagiid, neavvuid ja rávvagiid vehkiin lága dárkkuhusa
- addit dieđuid dásseárvolágas ja dan muddeheamis
- čuovvut nissoniid ja albmáid dásseárvvu ollašuvvama servodateallima sierra surggiin.

Olmmoš, guhte eahpida leat gártan gildojuvvon vealaheami vuollái, sáhtta bivdit áššis dásseárvoáittardeaddji rávvagiid ja neavvuid. Go fuopmáša, ahte dásseárvolága geatnegasvuodat eai čuvvojuvvo dahje ahte njuolggadusat rihkkojuvvojit, dásseárvoáittardeaddji galgá figgat eastit dan rávvagiid ja neavvuid vehkiin. Dásseárvoáittardeaddji sáhtta doalvut lágavuostásaš doaimma dásseárvolávdegotti giedahallamii.

Go fuopmáša, ahte bargoaddi suostá rávvagiin ja neavvuin fuolakeahhtá geatnegasvuoda ráhkadit lágas áshuvvon dásseárvoplána, áittardeaddji sáhtta gáibidit plána ráhkadeami su ášahan govttolaš mearreáiggis. Juos dat ii doalvvo bohtosii, áittardeaddji sáhtta evttohit dásseárvolávdegoddái, ahte dat gáibidivčče bargoaddi ráhkadit dásseárvoplána mearreáiggis. Lávdegoddi sáhtta beavttálmahttit mearrádusa áittasáhkui.

Dásseárvoáittardeaddjis lea vuoigatvuohta bargat bargosajis dárkkistusa, juos lea sivva eahpidit, ahte bargoaddi rihkku dásseárvolága. Eará virgeoapmahaččat galget addit dárbbu mielde virgeveahki dárkkistusa bargamii. Áittardeaddji sáhtta veahkehit maidái riektegeavvamis, mii guoská buhtadusa dahje buhtadusa oazžuma. Dalle áššis galgá goittotge leat fuopmášahtti mearkkašupmi dásseárvolága muddeheami dáfus.

Dásseárvoáittardeaddji doaimmahaga oktavuohtheadieđut

Rávventelefon: (09) 1607 3248

Telefákša: (09) 1607 4582

Šleatgapoastačujuhus: tasa-arvo@stm.fi

Internet: www.tasa-arvo.fi

Poastačujuhus: PL 33, 00023 STÁHTARÁĐĐI

Dásseárvolávdegotti barggut

Dásseárvolávdegoddi bearráigeahččá dásseárvolága čuovvuma. Lávdegoddi lea vida-lahttosáš. Dat galgá nuppe dáfus ovddastit sihke dásseárvvu ja bargoeallima áššedovdamuša ja nuppe dáfus čohkiidit albmáin ja nissoniin.

Dásseárvoáittardeaddji dahje bargomárkanoassebeliid guovddášorganisašuvnnat sáhttet doalvut ášši dásseárvolávdegotti giedahallamii. Lávdegoddi ii sáhte goittotge giedahallat ášši, mii guoská riikkabeivviid dahje dan doaibmaorgána, dásseválldi pre-

sideantta, stáhtaráđi, ministeriija, stáhtaráđi kansliija, riikkabeivviid vuoigatvuodaáššeolbmo, vuoigatvuođakanslera, alimus rievtti dahje alimus hálddahasrievtti doaimma.

Dásseárvolávdegoddi sáhtta gielddit lága vuostásaš doaimma joatkima dahje ođđasis ovdanbohtima. Dárbbu mielde lávdegoddi mearrida gildosa beavttálmahttima dihte áittasáhku. Nuppástus dásseárvolávdegotti mearrádussii ohccojuvvo nu, ahte váidojuvvo alimus hálddahasriektái. Duopmostuollu sáhtta bivdit lávdegottis cealkámuša dásseárvolága vealahangildosiid guoskevaš njuolggadusaid heiveheamis lága ulbmiliid dáfus mearkkašahhti áššis.

Dásseárvolávdegoddi giedahallá ášši čálalaččat. Lávdegoddi galgá buktit dan giedahallamii bohtán ášši diehtun dasa, gean dat guoská. Áššeosolaččat vástidit ieža go-luin, maid ášši giedahallan dásseárvolávdegottis dagaha. Dásseárvoáittardeaddji ja lávdegotti ášše- ja doaimmahusgirjjit addojit nuvttá.

Dásseárvolávdegotti oktavuohtadieđut

Dásseárvolávdegoddi/dásseárvoossodat,
Sosiála- ja dearvvasvuohtaministeriija,
PL 33, 00023 Stáhtaráđđi

Vealahangildosat eará lánkaásaheamis

Vealaheapmi gildojuvvo dásseárvolága lassin earáge sajis Suoma lánkaásaheamis. Suoma vuodđolágas ásaheamis, ahte geange ii oaččo vealahit sohkaheamis, agi, álgo-bohtimuša, giela, oskku, nana jáhku, oaivila, dearvvasvuođa, lámisvuođa dahje eará olmmošlaš siva dihte.

Ovttaveardásašvuodálagas gildojuvvo vealaheapmi agi, etnikkalaš dahje čearddalaš álgo-bohtimuša, riikkavulošvuođa, giela, oskku, nana jáhku, oaivila, dearvvasvuođa, lámisvuođa, seksuála orientašuvnna dahje eará olmmošlaš siva vuodul. Vealahangildosat leat maiddái bálvalusgaskavuodaid guoskevaš lágain. Rihkuslágas ásaheamis bargovealaheamis ja vealaheamis earret eará ealáhus- ja virgedoaimmas.

Láhka nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvus 8.8.1986/609

Riikkabeivviid mearrádusa mielde ásahuvvo:

1 §

Lága dárkkuhus

Dán lága dárkkuhussan lea eastit vealaheami, mii vuodđuduvvá sohkaheallái, ja ovddidit nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvu ja maiddái dán dárkkuhusas buoridit nissoniid sajádaga erenomážit bargoeallimis.

2 §

Lága muddehanviidodaga ráddjehusat

Dán lága njuolggadusat eai muddehuvvo:

1) evangelalaš-luteralaš kirku, ortodoksalaš kirku eaige eará oskkoldatovttastumiid oskkueallimii gullelaš doaimmaide; iige

2) bearašlahtuid gaskasaš dahje eará priváhtaheallimii gullelaš gaskavuodaide.

Riikkabeivviid doaibmamii, mii laktása riikkabeaiveáirasa ovddasteaddjidoaimma dikšumii, eai muddehuvvo 10 ja 11 §:a, 14 a §:a eaige 17 ja 19 §:a njuolggadusat. Maiddái dásseválldi presideantta doaibmamii eai muddehuvvo 10 ja 11 §:a njuolggadusat. (17.2.1995/206)

3 §

Bálvalusgaskavuodaide oassebeliid meroštallamat

(15.4.2005/232)

Bargiin dárkkuhuvvo dán lágas olmmoš, guhte soahpamušas čatnasa bargat nubbái (bargoaddi) barggu dan jodiheaddjiid ja gohcima vuollásažžan bálkká dahje eará buhtadusa vuostá dahje lea virgegaskavuodaš dahje eará bálvalusgaskavuodaš man sáhtá ovddibui veardidit, stáhtii, gildii dahje eará almmosservošii (virgeoapmahaš). Mii dán lágas ásahuvvo bargis, heivehuvvo heivvolaš osiin maiddái bargái, man vuoigatvuohtagaskavuoda sáhtá buhtalastit eará bálvalusgaskavuhtii.

Bargoaddiin dárkkuhuvvo dán lágas 1 momeanttas dárkkuhuvvon bargoaddi ja almmossearvvuš. Mii dán lágas ásahuvvo bargoaddis, muddehuvvo seammaláhkai bargofámu nuppi bargoaddis láigoheaddji fitnodahkii (geavaheaddjifitnodat) dan geavahettiin bargoaddái gullelaš mearridanválldi bargosoahpamušlága (55/2001) mielde.

Bargoaddi guoski njuolggadusat heivehuvvojit heivvolaš osiin maiddái doaibmaaddái, man vuoigatvuohtagaskavuoda sáhtá buhtalastit eará bálvalusgaskavuhtii.

4 §

Virgeoapmahačča geatnegasvuohta ovddidit dásseárvvu

(15.4.2005/232)

Virgeoapmahaš galgá *buot* doaimmainis ovddidit nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvu ulbmildiđolaččat ja plánavuložit ja maiddái addit vejolašvuođa ja stáđasmahttit dakkár hálldahus- ja doaibmanvugiid, mainna sihkarasto nissoniid ja albmáid dásseárvvu ovddideapmi áššiid válmmaštallamis ja mearrádusbargamis.

Erenomážit galgá rievdadit daid diliid, mat estet dásseárvvu ollašuvvama.

Nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvu ovddideami galgá váldit vuhtii 1 ja 2 momeanttas dárkkuhuvvon vugiin bálvalusaid oazžumis ja fálddagas.

4 a §

*Almmolaš hálldahusa ja almmolaš válddi geavaheaddji doaibmaorgánaid
čoahkkáibidju
(15.4.2005/232)*

Stáhta komiteain, ráđđádallangottiin ja eará seammalágan doaibmaorgánain ja maiddá nu gieldda go gielddaid gaskasaš ovttasdoaibmaorgánain earret gielddastivraid galget leat nu nissonat go albmát goappátge uhcimustá 40 proseantta, juos ii erenomáš sivain eará čuovo.

Juos almmolaš válddi geavaheaddji doaibmaorgánas dahje virgebáikkis, lágádusas dahje gieldda- dahje stáhtaeanetlogu fitnodatsearvvis lea stivrenráđdi, stivra dahje eará luohttámušolbmuiin čohkiidan stivren- dahje hálldahusorgána, doaibmaorgánas galget leat ovttaárvosaččat nu nissonat go albmát, juos ii erenomáš sivain eará čuovu.

Virgeopmahaččat ja buot dat oassebealit, geaid bivdet nammadit evttohasaid dán paragraffas dárkkuhuvvon doaibmaorgánaidda, galget vejolašvuodaid mielde evttohit nu nissona go albmá juohke lahttobáikki vuostá.

5 §

*Dásseárvvu ollašuhhtin skuvlejumis ja oahpahusas
(17.2.1995/206)*

Virgeopmahaččat ja oahppolágádusat ja maiddá eará skuvlejumi ja oahpahusa ordnejeaddji ovtastumit galget fuolahit das, ahte nissoniin ja albmáin leat seammát vejolašvuodát skuvlejupmái ja ámmátlaš ovdáneapmái ja maiddá ahte oahpahus, dutkan ja oahppamateriála dorjot dán lága dárkkuhusa ollašuvvama.

6 §

*Bargoaddi geatnegasvuohta ovddidit dásseárvvu
(15.4.2005/232)*

Juohke bargoaddi galgá bargoeallimis ovddidit sohkabeliid dásseárvvu ulbmildidolaččat ja plánavuložit.

Dásseárvvu ovddideapmin bargoeallimis bargi galgá, váldimiin vuhtii anus leahkki resurssaid ja áššái váikkuheaddji eará áššiid:

- 1) doaibmat nu, ahte bargguide, mat leat rabasin, ozašedje nu nissonat go albmát;
- 2) ovddidit nissoniid ja albmáid ovttaárvosaš sajuštuvvama sierralágan bargguide ja maiddá addit sidjiide ovttalágan vejolašvuodaid karrieras ovdáneapmái;
- 3) ovddidit nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvu bargoeavttuin, erenomážit bálkáheamis;
- 4) ovddidit bargodiliid dakkárin, ahte dat heivejit nu nissoniidda go albmáide;
- 5) álkidahttit nissoniid ja albmáid oasil bargoeallima ja bearašeallima oktiiveiveheami giddemiin fuopmášumi erenomážit bargoordnedallamiidda; ja
- 6) doaibmat nu, ahte ovddalgihtii eastaduvvo vealaheapmi, mii vuodđuduvvá soh-kabeallái.

6 a §
Doaibmajut dásseárvvu ovddideapmin
(15.4.2005/232)

Juos bargoaddi bargoveaga mearri, mii lea bálvalusgaskavuodas, lea fásta uhcimustá 30 bargi, bargoaddi galgá ollašuhttit dásseárvvu ovddideaddji doaimmaid jahkásaččat ráhkaduvvon, erenomážit bálkáheami ja eará bálvalusgaskavuoda eavttuid guoski dásseárvoplána mielde. Plána sáhttá laktit bargoveahka- ja skuvlenplánai dahje bargosuodjaleami doaibmanprográmmai.

Dásseárvoplána galgá ráhkadit ovttasbarggus bargoveaga ovddasteaddjiiguin, ja dat galgá sisttisoallat:

1) čilgehusa bargosaji dásseárvodilis ja dan oassin sirrema nissoniid ja albmáid sajuštuvvamis sierra bargguide ja maiddái kártema nissoniid ja albmáid bargguid juohkášuvvamis, bálkkáin ja bálkáerohusain;

2) álggahuvvot dahje ollašuhttit áigojuvvon dárbbášlaš doaibmajuid dásseárvvu ovddideami ja bálkáheami guoskevaš dásseárvvu juksama várás; ja

3) árvvoštallama dásseárvoplánai gullan ovddit doaibmajuid ollašuhttimis ja daid bohtosiin.

Ovdalis 1 momeanttas dárkkuhuvvon jahkásaš guorahallama sajis sáhttá báikkálaččat soahpat, ahte 2 momeantta 1 čuoggás dárkkuhuvvon doaibmajuid sáhttá bargat uhcimustá oktii golmma jagis.

6 b §
Doaibmajut dásseárvvu ovddideapmin oahppolágádusain
(15.4.2005/232)

Oahppolágádus galgá jahkásaččat ovttasbarggus bargoveaga ja stuđeanttaid ovddasteaddjiiguin ráhkadit dásseárvoplána. Plána galgá sisttisoallat oahppolágádusa dásseárvodili ja dasa gullevaš problemaid kártema ja maiddái ollašuhttit plánejuvvon dárbbášlaš doaibmajuid dásseárvvu ovddideapmin. Erenomáš fuopmášumi galgá giddet dásseárvvu ollašuvvamii oahppiiválljemis, oahpahusa ordnedettiin ja oahppočeahemiid árvvoštaladettiin ja maiddái doaibmajuiide, maiguin geahččaluvvo heađušteami eastadeapmái ja eretváldimii, mii dáhpuhuvvá seksuálalaš heađušteami ja sohkaheali vuodul.

Dásseárvoplána galgá sisttisoallat árvvoštallama ovddit dásseárvoplánai gullan doaibmajuid ollašuhttimis ja daid bohtosiin.

Plána sáhttá laktit oahppaplána dahje eará oahppolágádusas ráhkaduvvon plána oassin. Jahkásaš guorahallama sajis sáhttá oahppolágádusas soahpat, ahte plána ráhkaduvvo uhcimustá oktii golmma jagis.

Dát paragrafa ii muddehuvvo vuodđooahpahušlágas (628/1998) dárkkuhuvvon oahpahusa lágideaddjiide ja skuvllaide.

7 §
Vealaheami gielddus
(15.4.2005/232)

Eahpenjulges ja njulges vealaheapmi sohkaheali vuodul lea gildojuvvon.

Njulges vealahemiin dárkkuhuvvo dán lágas:

- 1) nissoniid ja albmáid bidjan sierra sajádahkii sohkaheali vuodul; dahje
- 2) sierra sajádahkii bidjan áhpehisvuodas dahje riegádahttimis bohtán siva dihte.

Eahpenjulges vealahemiin dárkkuhuvvo dán lágas:

1) sierra sajádahkii bidjan sohka-beali ektui neutrálan váikkuheaddji njuolggadusa, vuodustusa dahje geavada vuodul, juos meannudeami váikkuhusas olbmot sáhttet duodalaččat gártat heittogut sajádahkii sohka-beali vuodul; dahje

2) sierra sajádahkii bidjan vanhenvuoda dahje bearrašis fuolahangeatnegasvuoda vuodul.

Ovdalis 3 momeantta 1 ja 2 čuoggáin dárkkuhuvvon meannudeami ii goittotge galgga doallat vealaheapmin, juos dainna figgojvvo dohkálaš ulbmilii ja välljejuvvon vuogit gehččojit áššálažžan ja dárbbaslažžan dán ulbmila ektui.

Seksuálalaš headušteami ja headušteami sohka-beali vuodul nugo gohččuma dahje rávvaga vealahit sohka-beali vuodul galgá doallat dán lágas dárkkuhuvvon vealaheapmin.

8 §

Vealaheapmi bargoeallimis (15.4.2005/232)

Bargoaddi meannudeami galgá doallat dán lágas gildojuvvon vealaheapmin, juos bargoaddi:

1) bargui válddedettiin dahje doibmii dahje skuvlejupmái välljedettiin duvdá eret olbmo, guhte lea dohkálat go välljejuvvot bohtán olmmoš, guhte gullá nuppi sohka-beallái, juos ii bargoaddi meannudeapmi leat bohtán eará, dohkálaš sivas go sohka-bealis dahje juos ii meannudeapmái leat barggu dahje doaimma iešvuodas bohtán lossa ja dohkálaš sivva;

2) bargui válddedettiin, doibmii dahje skuvlejupmái välljedettiin dahje bálvalusgaskavuoda bisttus dahje joatkašuvvamis dahje bálká- dahje eará bálvalusgaskavuoda eavttuin mearridettiin meannuda nu, ahte olmmoš gártá áhpehisvuoda, riegádahttima dahje eará sohka-beallái laktáseaddji siva vuodul heittogut sajádahkii;

3) heiveha bálká- dahje eará bálvalusgaskavuoda eavttuid nu, ahte bargi dahje bargit gártet sohka-beali vuodul heittogut sajádahkii go okta dahje mánga eará bargi, geat leat bargoaddi bálvalusas seamma dahje seammaárvosaš barggus;

4) jodiha barggu, juohká bargguid dahje muđui ordne bargodiliid nu, ahte okta dahje mánga bargi gártet earáid ektui heittogut sajádahkii sohka-beali vuodul;

5) eretcealká, burgá dahje muđui heaittiha bálvalusgaskavuoda dahje sirdá dahje luopmudahtta ovttá dahje mánga bargi sohka-beali vuodul.

Bargoaddi ii goittotge leat rihkkon 1 momeantta 2—5 čuoggás dárkkuhuvvon vealahangildosa, juos jearaldagas lea 7 §:a 4 momeanttas dárkkuhuvvon dilis ja njuolggadusas dárkkuhuvvon dohkálaš sivas.

8 a §

Bargoaddi vuostedoaimmat (15.4.2005/232)

Bargoaddi meannudeami galgá doallat dán lágas gildojuvvon vealaheapmin, juos bargi eretcelkojuvvu dahje biddjojuvvu muđui heittogut sajádahkii dan maŋná, go son lea doarjalan dán lágas ása-huvvon vuogitvuodaide dahje geatnegasvuodaide dahje oassálastán sohka-beallevealaheami guoski ášši čilgemii.

8 b §

Vealaheapmi oahppolágádusain

(15.4.2005/232)

Oahppolágádusa ja maddái eará skuvlejumi ja oahpahusa lágideaddji ovtastumiid meannudeami galgá doallat dán lágas gildojuvvon vealaheapmin, juos olmmoš biddjojuvvo oahppiidválljemis, oahpahusa ordnedettiin, oahppočadahemiid árvoštallamis dahje oahppolágádusa dahje ovtastumi eará fásta doaimmas sohkaheali vuodul earáid heittogut sajádahkii dahje muđui giehtadallo 7 §:s dárkkuhuvvon vugiin. Dát paragrafa ii muddehuvvo vuodđoahpahaslágas dárkkuhuvvon oahpahusa lágideaddjiide ja skuvllaide.

8 c §

Vealaheapmi intreassaorganisašuvnnain
(15.4.2005/232)

Meannudeami galgá doallat dán lágas gildojuvvon vealaheapmin, juos olmmoš biddjojuvvo earáid heittogut sajádahkii sohkaheali vuodul bargomárkanorganisašuvnna dahje eará ámmátlaš ovddugohcinorganisašuvnna doaimmas, lahttun beassamis dahje dan fállan ovdduid attedettiin dahje son muđui giehtadallo 7 §:s dárkkuhuvvon vugiin.

8 d §

Heađušteapmi bargosajiin
(15.4.2005/232)

Bargoaddi meannudeami galgá doallat dán lágas gildojuvvon vealaheapmin, juos bargoaddi oaččodettiin dieđu das, ahte bargi lea gártan barggus seksuálalaš dahje sohkaheallái vuodđudeaddji eará heađušteami vuollái, suostá álgimis doaimmaide, mat leat geavaheamis, heađušteami eretváldimii.

9 §

Meannudeapmi, man ii galgga doallat vealaheapmin
(15.4.2005/232)

Dán lágas dárkkuhuvvon vealaheapmin, mii vuodđuduvvá sohkaheallái, ii galgga doallat:

- 1) nissoniid erenomáš suodjaleami áhpehisvuoda dahje riegádahttima dihte;
- 2) vearjogeatnegasvuoda ásaheami dušše albmáide;
- 3) dušše jogo nissoniid dahje albmáid dohkkeheami eará searvvi go fásta bargomárkanorganisašuvnna lahttun, juos dat vuodđuduvvá searvvi njuolggadusain dihto mearrádussii; juos searvi lea eará ámmátlaš ovddugohcinorganisašuvdna, gáibiduvvo lassin, ahte organisašuvdna figgá dán lágas dárkkuhusa ollašuttimii; iige
- 4) gaskaboddosaš, plánii vuodđudeaddji sierradoaimmaid duodalaš dásseárvvu ovddideapmin, mainna geahččaluvvo dán lágas dárkkuhusa ollašuttimii.

§ 9 a
Duodaštannoaddi
(15.4.2005/232)

Juos gii nu, guhte geahččá leat gártan dán lágas dárkkuhuvvon vealaheami vuollái, dán lágas dárkkuhuvvon ášši giedahaladettiin duopmostuolus dahje doaibmaválddalaš virgeoapmahaččas ovdanbuktá duohtaáššiid, maid vuodul sáhtta eahpidit, ahte jearaldalagas lea vealaheapmi sohkaheami vuodul, vástideaddji galgá čájehit, ahte sohkaheami gaskasaš dásseárvu ii leat loavkiduvvon, muhto ahte meannudeapmi lea bohtán man nu eará, dohkálaš áššis go sohkaheami. Njuolggadus ii muddehuvvo rihkusášši giedahallamis.

10 §
Bargoaddi geatnegasvuohta addit čilgehusa meannudeamis
(15.4.2005/232)

Bargoaddi galgá bivdagis farggamusat addit čálalaš čilgehusa meannudeamis dasa, guhte geahččá leat bohtán vealahuvvot 8 § 1 momiantta 1 čuoggas dárkkuhuvvon vugiin. Čilgehusas galget ovdanbohtit bargoaddi čuvvon válljenvuodustusat, válljejuvvon olbmo skuvlejupmi, bargo- ja eará hárvánupmi sihke eará ánsut ja áššit, maid sáhtta geahččat leat váikkuhan čielgasit válljemii.

Bargoaddi galgá seammalahkai farggamusat addit čálalaš čilgehusa meannudeami vuodustusain bargooheami dahje bargái, guhte geahččá leat gártan 8 §:a 1 momiantta 2 čuoggas dárkkuhuvvon vealaheami vuollái.

Bargoaddi galgá addit čilgehusa bargái dán bálkáheami vuodustusain ja bargi guoski eará vealtameahtun dieđuid, maid vuodul sáhtta árvvoštallat, leago 8 §:a 1 momiantta 2 dahje 3 čuoggas dárkkuhuvvon bálkávealaheami gielddus čuvvojuvvon.

Bargoeaktosoahpamuša vuodul válljejuvvon luohtámušolbmos ja bargosoahpamušlaga 13 kapihtala 3 §:s dárkkuhuvvon luohtámušáirasis dahje dan mielde go áššáigullelaš bargosajis lea sohppojuvvon, bargiid eará ovddasteaddjis, lea iehčanas vuoigatvuohta oázžut bálkká ja bargoeavttuid guoski dieđuid ovttaskas bargis su miehtamiin dahje bargiidjoavkkus, dahje nugo suorggi guoskevaš bargoeaktosoahpamušas lea sohppojuvvon, dallego lea siva eahpidit bálkávealaheami sohkaheami vuodul. Juos dieđut gusket ovttaskas olbmo bálkáheami, áššeosolažžii galgá almmuhit, ahte dieđut leat addojuvvon. Luohtámušolmmoš, luohtámušáirras dahje bargiid eará ovddasteaddji ii oáččo addit earáide bálkká ja bargoeavttuid guoskevaš dieđuid.

Čilgehussii ii oáččo merket dieđuid geange dearvasvuodas dahje eará persovnnalaš áššiin almmá su miehtama haga.

10 a §
Oahppolágádusa geatnegasvuohta addit čilgehusa meannudeamis
(15.4.2005/232)

Oahppolágádus ja maiddá skuvlejumi ja oahpahusa ordnejeaddji eará ovtastupmi galgá bivdagis farggamusat addit čálalaš čilgehusa meannudeamis studentii, guhte geahččá leat bohtán vealahuvvot 8 b §:s máinnašuvvon vugiin.

Čilgehussii ii oáččo merket dieđuid geange dearvasvuodas dahje eará persovnnalaš áššiin almmá su miehtama haga.

11 §
Buhtadus
(15.4.2005/232)

Dat, guhte lea rihkkon 8 dahje 8 a—8 d §:s dárkkuhuvvon vealaheami gildosa, lea geatnegas máksit loavkiduvvon olbmui buhtadusa.

Buhtadussan galgá máksit uhcimustá 3 000 euro. Barguiváldinoktavuođas buhtadussan galgá máksit eanemustá 15 000 euro. Buhtadusa mearridettiin galgá váldit vuhtii vealaheami iešvuoda ja viidodaga ja maiddái dan bisttu sihke seamma dagus eará lága vuodul mearriduvvon ekonomalaš čuovvumuša, mii lea dubmejuvvon dahje máksit mearriduvvon olbmui guoskan loavkideamis.

Buhtadusa sáhtá vuolidit ovdalis áсахuvvon uhcimusmearis dahje geatnegasvuoda máksit buhtadusa ollásit eretváldit, juos dat vihkkehallo govttolazžan váldimiin vuhtii rihkkon olbmo ekonomalaš sajádaga ja figgamušaid eastit dahje eretváldit meannudeami váikkuhusaid ja eará diliid. Buhtadusa eanemusmeari badjel oažžu mannat, go dat vealaheami lossatvuoda ja eará dili vuhtii váldimiin lea vuodustallon.

Buhtadusa máksin ii eastte loavkiduvvon olbmo gáibideamis lassin buhtadusa ekonomalaš vahágis vahátbuhtaduslága (412/1974) dahje eará lága mielde.

12 §
Buhtadusa gáibideapmi
(15.4.2005/232)

Buhtadusa galgá gáibidit váidagiin, man galgá bidjat giedahallamii dan báikegotti duopmostuolus, gos bargoaddis, oahppolágádusas dahje intreassaorganisašuvnnas lea ruoktobáiki.

Váidaga buhtadusa máksimis galgá čuoččáldahttit guovtte jagi siste vealaheami gildosa rihkkumis. Barguiváldinoktavuođain váidaga galgá goittotge čuoččáldahttit jagi siste vealaheami gildosa rihkkumis.

Go váidda buhtadusa máksimis vealaheami vuodul lea biddjon álgui ja mángasiin lea vuoigatvuohta gáibidit buhtadusa seamma dagu dahje suostama vuodul, galgá buot buhttengáibádusaid, daid osiin go dat lea vejolaš, giedahallat seamma riektegeavvamis.

(13 § gomihuvvon)
14 §
Vealaheaddji almmuheami gieldin

Bargo- dahje skuvlensaji ii oaččo almmuhit dušše jogo nissoniidda dahje albmáide ohcanláhkai, juos ii dasa leat barggu dahje doaimma iešvuodas bohtán lossa ja dohkálaš sivva dahje dat ii vuodđuduva 9 §:a 2 momeantta 4 čuoggás dárkkuhuvvon plána ollašuhhtimii. (8.7.1992/624)

14 a §
Ráŋggáštusnjuolggadusat
(21.4.1995/691)

Ráŋggáštus vealaheamis bargoeallimis áсахuvvo rihkuslága 47 kapihtala 3 §:s.

Ráŋggáštus 10 §:a 4 momeanttas áсахuvvon suollemassan doallangeatnegasvuoda rihkkumis dubmejuvvo rihkuslága 38 kapihtala 2 §:a 2 momeantta mielde, juos dahku

ii leat ránggástahtti rihkuslága 40 kapihttala 5 §:a mielde dahje das eará sajis go rihkuslága 38 kapihttala 1 §:s ášahuvvo garrasut ránggáštus.

Guhte rihkku 14 §:a gildosa skuvlensaji ohcanláhkai almmuhettiin, galgá dubmejuvvot vealaheaddji almmuheamis sáhkku. Virggálaš sivaheaddji oažžu čuoččáldahttit ášši vealaheaddji almmuheamis dušše dásseárvoáittardeaddji almmuhusa vuodul.

15 §

Cealkámuša bivdin dásseárvolávdegottis (15.4.2005/232)

Duopmostuollu sáhtta bivdit dásseárvolávdegotti cealkámuša 7, 8, 8 a—8 d ja 14 §:a muddeheamis lága ulbmiliid dáfus mearkkašahtti áššis.

16 §

Bearráigeahččan

Dásseárvoáittardeaddji ja dásseárvolávdegoddi bearráigeahččet dán lága čuovvuma nu priváhta doaimmas go almmolaš hálddahuš- ja fitnodatdoaimmas nugo das mañjelebbos dán lágas ja maddái sierra ášahuvvo.

17 §

Dieđuid addin dásseárvovirgeoapmahaččaide (15.4.2005/232)

Dásseárvoáittardeaddjis ja dásseárvolávdegottis lea vuoigatvuohta nuvttá oažžut virgeoapmahaččain dán lága čuovvuma bearráigeahččama várás dárbbášlaš dieđuid dan easttekeahttá, mii ášši dahje áššebáhpára almmolašvuodas ášahuvvo dahje mearriduvvo.

Dásseárvoáittardeaddjis lea vuoigatvuohta su ášahan govtolaš mearreáiggis oažžut juohkehaččas dán lága čuovvuma bearráigeahččama várás dárbbášlaš dieđuid ja lassin gáibidit áššebáhpára, mii lea dán hálddus, oaidninláhkai, juos ii dás leat lága mielde vuoigatvuohta dahje geatnegasvuohta biehttalit duođašteamis dahje ovdanbuktimis áššebáhpára.

Bargi, guhte eahpida bálkavealaheami, bivdagis 10 §:a 4 momeanttas dárkkuhuvvon bargi ovddasteaddjis lea vuoigatvuohta oažžut bálkká ja bargoeavttuid guoskevaš dieđuid ovttaskas bargi birra dásseárvoáittardeaddjis dalle, go eahpádussii lea vuodustallon sivva. Dásseárvoáittardeaddji galgá doaimmahit dieđuid ovddasteaddjái farggamusat, goittotge guovtte mánotbaji siste bivdaga vuostáiváldimis. Juos dásseárvoáittardeaddji biehttala addimis gáibiduvvon dieđuid, bargi ovddasteaddji sáhtta doalvut ášši dásseárvolávdegotti giedahallamii.

Kirku ja searvegotti áššebáhpáriid almmolašvuodas evangelalášluteráláš kirkus lea ášahuvvon sierra.

18 §

Dárkkistusat ja virgeveahkki (15.4.2005/232)

Dásseárvoáittardeaddjis lea vuoigatvuohta bargat dárbbášlaš dárkkistusa bargosajis, oahppolágádusas dahje intreassaorganisašuvnnas, juos lea sivva eahpidit, ahte lea meannuduvvon dán lága vuostásaččat dahje ahte dán lágas ášahuvvon dásseárvogeatnegasvuodát eai muđui leat čuvvojuvvon.

Dásseárvoáittardeaddjis lea vuoigatvuohta oažžut dárkkistusa bargamii eará virgeoapmahaččain virgeveahki.

Dárkkistusa galgá bargat nu, ahte das eai boađe dušši hehttehusat dahje golut.

*19 §
Rávvagiid ja neavvuid addin
(15.4.2005/232)*

Dat, guhte eahpida leat gártan dán lágas dárkkuhuvvon vealaheami vuollái, sáhtá bivdit dásseárvoáittardeaddjis rávvagiid ja neavvuid áššis.

Go fuopmáša, ahte dán lágas áсахuvvon geatnegasvuodát eai čuvvojuvvo dahje ahte lága njuolggadusat muđui rihkkojuvvojit, dásseárvoáittardeaddji galgá rávvagiin ja neavvuin figgat dasa, ahte lágavuostásaš meannudeapmi ii jotkojuvvo dahje dahkko ođdasit.

Go fuopmáša, ahte bargoaddi dahje oahppolágádus 2 momeanttas dárkkuhuvvon rávvagiin ja neavvuin fuolakeahttá suostá 6 a dahje 6 b §:in áсахuvvon geatnegasvuoda ráhkadit dásseárvoplána, dásseárvoáittardeaddji sáhtá bidjat govttolaš nearreáiggi, man siste geatnegasvuoda galgá deavdit.

*20 §
Ášši doalvun dásseárvolávdegotti giedahallamii
(15.4.2005/232)*

Dásseárvoáittardeaddji dahje bargomárkaniid guovddášorganisašuvdna sáhtá buktit 7, 8, 8 a—8 d ja 14 §:a njuolggadusaid vuostásaš meannudeami guoski ášši dásseárvolávdegotti giedahallamii 21 §:s dárkkuhuvvon meannudeami várás.

Dásseárvoáittardeaddji sáhtá buktit 6 a ja 6 b §:a vuostásaš meannudeami guoski ášši dásseárvolávdegotti giedahallamii 21 §:a 4 momeanttas dárkkuhuvvon giedahallama várás.

Lávdegotti giedahallamii ii goittotge sáhte buktit ášši, mii guoská riikkabeivviid dahje dan doaibmaorgána, dásseválldi presideantta, stáhtaráđi, ministeriija, stáhtaráđi kansliija, riikkabeivviid vuoigatvuodaáššeolbmo, stáhtaráđi vuoigatvuodakanslera, alimus rievtti dahje alimus hálldahusrievtti doaimma.

Ášši giedahallamis dásseárvolávdegottis áсахuvvo dásseárvoáittardeaddjis ja dásseárvolávdegottis addojuvvon lágas (610/1986).

*21 §
Dásseárvolávdegotti doaibmaválldi lágavuostásaš meannudeami dihte
(15.4.2005/232)*

Dásseárvolávdegoddi sáhtá gielddit dan, guhte lea meannudan 7, 8, 8 a—8 d dahje 14 §:a njuolggadusaid vuostásaččat, joatkimis dahje ođdasit dahkamis meannudeami, dárbbu mielde sáhku áitagiin.

Sáhku áitaga sáhtá bidjat dasa, gean gielddus guoská, dahje dán ovddasteaddjái dahje guktuide.

Gildosa áсахettiin, lea vejolaš seamma háve mearridit, ahte gildosa galgá čuovvut easkka mearrádusas namuhuvvon áiggi rájes, juos lea dárbbášlaš, ahte geatnegahtton olbmui várrejuvvo govttolaš áigi diliid dahje meannudeami rievdadeapmin, mat leat gildosa vuodustussan.

Dásseárvoáittardeaddji evttohusas dásseárvolávdegoddi sáhtta, dárbbu mielde sáhku áitagiin, geatnegahttit bargoaddi dahje oahppolágádusa, guhte lea suostan 6 a dahje 6 b §:s dárkkuhuvvon geatnegasvuoda, mearreáiggis ráhkadit dásseárvoplána.

Áittasáhku mearrida máksinláhkai dásseárvolávdegoddi.

21 a §

Dásseárvoáittardeaddji vuoigatvuohta ásahit áittasáhku
(15.4.2005/232)

Dásseárvoáittardeaddji sáhtta ásahit 17 §:a 2 momeanttas dárkkuhuvvon dieđuidaddin- ja áššebáhpára ovdanbuktingeatnegasvuoda beavttálmahttima dihte áittasáhku. Áittasáhku mearrida máksinláhkai dásseárvolávdegoddi.

Áittasáhkkui heivehuvvo muđui, mii áittasáhkkolágas (1113/1990) ásahuvvo.

22 §

Nuppástusohcan
(15.4.2005/232)

Dásseárvolávdegotti mearrádussii ohccojuvvo nuppástus váidimiin hálldahusriektái. Nuppástusohcamis lea fámus, mii hálldahuslágageavahanlágas (586/1996) ásahuvvo.

Dásseárvolávdegotti 21 §:a vuodul bargan gielddus- ja geatnegasvuodamearrádusa galgá dalán čuovvut, vaikke dat ii leat ožžon lágafámu, juos ii lávdegoddi dahje hálldahusriekti nuppeláhkai mearrit.

23 §

Buhtadusa euromeriid dárkkisteapmi
(15.4.2005/232)

Ovdalis 11 §:a 2 momeanttas máinnašuvvon euromeriid galgá stáhtaráđi ásahusain dárkkistit golmmajagibajiid mielde nu ahte vástidit ruhtaárvvu nuppástusa.

24 §

Ásahusa addinfápmudus

Dárkilut njuolggadusat dán lága ollašuhttimis addojit dárbbu mielde ásahusain.

25 §

Fápmuiboahhtin ja sirddanjuolggadusat
(6.5.1988/406)

Dát láhka *boahhtá* fápmui ođđajagemánu 1 beaivve 1987.

Ovdal dán lága fápmuiboahhtima sáhtta álgit lága ollašuhttima gáibidan doaimmaide.

Dán lága njuolggadusat eai muddehuvvo, juos dat leat ruossalágaid ovdal dán lága fápmuiboahhtima *bargon* bargoeakto-, virgeakto- dahje doaibmaeaktosoahpamušain. Dán lága 4 §:a 2 momeantta njuolggadus ii geatnegahte rievdadit ovdal lága fápmuiboahhtima ásahuvvon stáhta komitea, ráđđádallangotti dahje eará vástideaddji doaibmaorgána čoahkkáibiju.

8.7.1992/624:

Dát láhka boahtá fápmui borgemánu 1 beaivve 1992.

17.2.1995/196:

Dát láhka boahtá fápmui cuoŋománu 1 beaivve 1995.

17.2.1995/206:

Dát láhka boahtá fápmui njukčamánu 1 beaivve 1995.

Lága 4 §:a 2 momeantta mielde dihtomearreprinsihppa muddehuvvo lága fápmuiboah-
tima maŋŋá ásahuvvon doaibmaorgánaidda.

21.4.1995/691:

Dát láhka boahtá fápmui čakčamánu 1 beaivve 1995.

28.11.1997/1037:

Dát láhka boahtá fápmui juovlamánu 1 beaivve 1997.

26.1.2001/71:

Dát láhka boahtá fápmui geassemánu 1 beaivve 2001

15.4.2005/232:

Dát láhka boahtá fápmui geassemánu 1 beaivve 2005. Ovdal lága fápmuiboah-
tima sáhtá álgit lága ollašuhttima gáibidan doaibmabijuide.

Lága sáhtá lohkat maiddái internehtas čujuhusas:

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609

Dásseárvodirektiivvat, mat čatnet Suoma Eurohpa uniovna lahttun:

75/117/ETY

OJ 1975 L 45

Ráđi direktiiva nissoniid ja albmáid seammabálkávuoda prinsihpa muddeheami guoskevaš lahttoriikkaid láhkaásaheami lagadeamis.

76/207/ETY

OJ 1976 L 39

Ráđi direktiiva nissoniid ja albmáid dásseárvosaš giehtadallama prinsihpa ollašuhttimis guoskkadin vejolašvuoda bargui, ámmátlaš skuvlejupmái ja karrieras ovdáneapmái ja maiddái bargodiliin.

79/7/ETY

OJ 1979 L 6

Ráđi direktiiva nissoniid ja albmáid dásseárvosaš giehtadallama prinsihpa dađistaga ollašuhttimis sosiáladorvvu guoskevaš gažaldagain.

86/378/ETY

OJ 1986 L 225

Ráđi direktiiva nissoniid ja albmáid dásseárvosaš giehtadallama prinsihpa ollašuhttimis ámmátlaš sosiáladorvovuogádagain.

86/613/ETY

OJ 1986 L 359

Ráđi direktiiva nissoniid ja albmáid dásseárvosaš giehtadallama prinsihpa ollašuhttimis iehčanas ámmáthárjeheaddjiide, nu ahte eanadoallosuorggis doaibmi ámmáthárjeheaddjit leat fárrui lohkkon, ja iehčanas ámmáha hárjeheaddjiid nissoniid suodjaleapmái áhpehisvuoda ja riegádahttimi vuodul.

92/85/ETY

OJ 1992 L 348

Ráđi direktiiva doaibmabijuin guoskkadin áhpehis ja easkka riegádahtán dahje njamaheaddji bargiid dorvvolašvuoda ja dearvasvuoda ovddideami barggus.

96/34/EY

OJ 1996 L 145

Ráđi direktiiva UNICE, CEEP ja EAY dahkan vanhemiidluomu guoski rápmasoahpamušas.

96/97/EY

OJ 1997 L 046

Ráđi direktiiva albmáid ja nissoniid dásseárvosaš giehtadallama prinsihpa ollašuhttimis ámmátlaš sosiáladorvovuogádagain addojuvvon direktiivva 86/378/ETY rievdadeamis.

97/80/EY

OJ 1998 L 14

Ráđi direktiiva duodaštannoadis sohkaべallái vuodđudeaddji vealahandáhpáhusain.

2002/73/EY

OJ 2002 L 269

Eurohpa parlameantta ja ráđi direktiiva albmáid ja nissoniid dásseárvosaš giehtadallama prinsihpa ollašuhttimis guoskkadin vejolašvuodaid bargui, ámmátlaš skuvlejupmái ja karrieras ovdáneapmái ja maddái bargodiliin addojuvvon ráđi direktiivva 76/207/ETY rievdadeamis.

2004/113/EY

OJ 2004 L 373

Ráđi direktiiva albmáid ja nissoniid ovtaveardásaš giehtadallama prinsihpa ollašuhttimis dávviriid ja bálvalusaid oažžuma ja fálaldaga suorggis.

**TASA-ARVOESITTEITÄ
JÄMSTÄLLDHETSBRÖSCHYRER
EQUALITY BROCHURES**

ISSN 1236-9993

2005: 1 Tasa-arvoasiat Suomessa. 3. uus. p.

ISBN 952-00-1716-X (nid.)
ISBN 952-00-1717-8 (PDF)
ISBN 952-00-1718-6 (swe)
ISBN 952-00-1719-4 (PDF)
ISBN 952-00-1720-8 (eng)
ISBN 952-00-1721-6 (PDF)

2005:2 Tasa-arvolaki 2005.

ISBN 952-00-1734-8 (nid.)
ISBN 952-00-1735-6 (PDF)
ISBN 952-00-1880-8 (swe)
ISBN 952-00-1881-6 (PDF)
ISBN 952-00-1882-4 (eng)
ISBN 952-00-1883-0 (PDF)
ISBN 978-952-00-2302-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2303-4 (PDF)

DÁSSEÁRVOOSSODAT JA DÁSSEÁRVOÁITTARDEADDJI

SOSIÁLA- JA DEARVVASVUOHTAMINISTERIJA

PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO

Internet: www.tasa-arvo.fi

Dásseárvodieđihančállosat 2005:2

ISSN 1236-9993

ISBN 978-952-00-2302-7 (nid.)

ISBN 978-952-00-2303-4 (PDF)